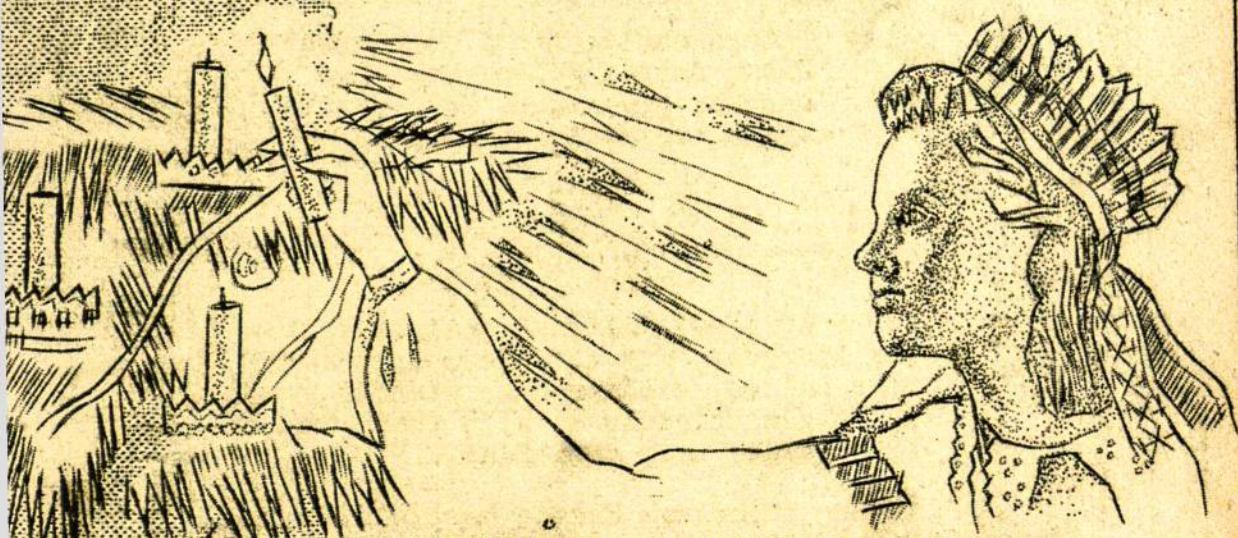

Br. Janz

5

P. Tintaras

NEPERIODINIS
LITERATŪROS ŽURNALAS

REDAKCIJA J. KRUMINAS

PENKTOSIOS KNYGOS

RAFFKREUG, 1945 GRUODIS.

T. Balickas

KALĖDŲ NAKTĮ

Didelis vieškelis. Aušta. Aš vienas.
Žvaigždės, kaip pievoje gėlės...
Skamba Kalėdų varpai už miško
Jam - Kūdikėliui.

Ir sudūmojau aš didžią dūmą:
Kad būčiau aš karalius!
Aš žmonių sieloms duočiau ramumo,
O kūnams - galios.

Ir mano žmonės būtų kaip gėlės:
Didelės, skaisčios, gražios...
Ir jie gyventų amžiną šventę
Svajų miražuos.

Pateka saulė. Mintį ji pasuka:
Žiemą nežydi gėlės...
Kas mūs gyvenimas? Tai - tiktai pasaka
Jam - Kūdikėliui.

KLAJŪNO KALĖDOS

Ar tu atsimeni Kalėdas? Snaigės krito...
Ten Lietuvoj, mūs tėviškėj, prie kelio...
Toks šiltas, giedras buvo švenčių rytas,
O snaigės tolydžio po kojų mums vis krito,
Ir skraidė, kaip drugeliai...

Ir nūn sulaukėme Kalėdų mes, klajūnai,
Netekę Lietuvos, pastogės ir tėvų...
Vėl krinta snaigės, bet tarp miesto dūmų
Mūs sielą veria durklas neramumo,
Atsiminimų ir žaizdų gyvų...

Ir norime tikėt, kad snaigių tos žvaigždutės
Sutirps pavasari saulutės spinduliuos.
Mes liksime gyvi kovot už naują būtį,
Ir Lietuvai, ir sau neleisime pražūti,
Nurimę atdūsiuos, viltinguos ir tyliuos.

Faint header text at the top of the page, possibly containing a date or reference number.

Main body of faint, illegible text, likely the primary content of the document.

Second section of faint, illegible text, appearing as a distinct paragraph.

Third section of faint, illegible text, continuing the document's content.

Fourth section of faint, illegible text, possibly a separate entry or section.

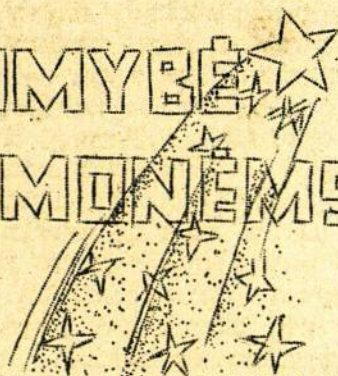
Fifth section of faint, illegible text, showing further detail or information.

Sixth section of faint, illegible text, located near the bottom of the page.

Faint text at the very bottom of the page, possibly a footer or signature area.

O ŽEMĖJE RAMYBĖ

GEROS VALIOS ŽMONĖMS

Kokie neteisingi mums atrodo šiandien šitie angelų žodžiai, kaip liūd-
nai skamba jie. Argi galėtų prasiveržti toji linksmybės giesmė nesu-
dužus į sunaikintų miestų plytas, ar ji nenusilpsta ir pasidaro ne-
girdima, kol prieina ausis gyvenančiųjų namų griuvėsynuose, uždary-
tųjų kalėjimuose, besislapstančiųjų miškuose? Ar ji nesušala, lėkda-
ma per ištrėmimo taigas, ar nesusidrasko į spygliuotas vielas? Šitie
trapūs žodžiai!

Jeigu mums būtų duota pasakyti vieną sakinį savo kraštui, savo liku-
siesiems, argi mes išdrįstume ištarti: Ramybė jums! - Argi neaidi
mumyse atsakymas, kuris atsišauktų iš tenai: - Ramybė yra pasityčio-
jimo žodis mūsų žemėje. Kartuvių virvė, peilis ir badas yra mūsų
švenčių ženklas - mūsų mintys yra sudrumstos, miegas užnuodytas, me-
las ir prievarta yra mūsų kvėpavimo oras - net numirę, savo kapuose,
mes nesame saugūs. Ramybė jums!

Argi nepasakytume mes: Ramybė mums nėra žinomas dalykas: mes esame
sotūs ir turime pastogę, tačiau mūsų duona yra išmalda, ir ašla po
mūsų kojomis dega. Mes galvojame, jog buvome laimingesni po bomb-
mis, nes tada laukėme taikos, o dabar trokštame karo, tarsi nebūtu-
me krikščionys. Mūsų gyvenimas yra kaip niauri pasaka: namuose mes
buvome karaliai, čia esame menkesni už elgetas. Ir kas gali būti bai-
sesnio už tai, kad mes mirštame ilgesiu namų, ir nenorime grįžti į
juos, į šitokius. Ramybė kitiems, geros valios žmonėms!

Mes žvalgomės, ir baime sustingsta širdis: mūsų akys yra pasidariu-
sios šviesios, nes jos perėjo apgaulės ir kentėjimų mėginimą, ir
mes matome, kad tie, kurie gali išgelbėti Ramybę - tyli, ir tie, ku-
rie užmuša džiaugsmą - kalba. Ir mes matome, kaip per ašaras ir ne-
teisingai liejamą kraują lekia Raminimo giesmė ir nuskęsta, kaip
paukštis tvanė. Ir per visą žemę, kur tik mes būtume, šiandieną mus
visus užkloja skausmas, šitą šventą vakarą mus persmelkia neviltis.
Ir kas turės drąsos ištarti, ir kas neparaudęs iš gėdos išklausus:
Ramybė geros valios žmonėms!

Bet klausykite, Giesmė nenutyla - iš kažkur, ne žmogaus balso gie-
dama, iš žemės vidurių, iš vandenynų gilumo, iš paties dangaus vi-
daus, ji skleidžiasi kaip nežemiškas žiedas, kaip gailus smuikas,
ji šnibžda kaip maža gėlė - ir kaip sunkus varpas, viską uždengda-
mas, giesmė skelbia:

- Ramybė geros valios žmonėms! - Jūs esate tie, kuriuos vadinu tuo vardu. Nenusiminkite, nepaverskite savo liūdesio nuodėme. Kas yra stipresnis - ar jūsų trumpų dienų raudojimas, ar mano balsas, aidis du tūkstančius metų? - Kai ant Golgotos žmonės nukryžiuo Dievą, saulė nebeturėjo pakilti po užtemimo, tačiau Viešpats pažadino ją, kaip prisikėlė Pats, ir nuo tada žmogus gavo tikrąją viltį. - Nenuliūskite, kas jums gali atimti ramybę, jums, kurie esate teisūs - jos negalima pasiekti nei kulka, nei durtuvu, jos neatims, nors išplėsia jums liežuvius ir išlupa akis. Jūs esate stiprūs - perėjote per ilgus amžius stumdami ir niekinami, kad esate maži - ir išlikote. Ir šiandieną jūs stovite viduryje miško ir ginatės, esate vieni, ir niekas nepadaeda jums, nes esate maži - tačiau laikotės. Ar nėra stebuklas, kad sena moteris nedreba prieš ginkluotą svetimą kareivį, ir vaikas nebijo milžino galvažudžio. Ar jūs nematote stebuklo, kad esate apsupti pragaro ir nepalūžtate? Nenusiminkite, kad esate maži. Tas, kuris gimė prieš dvidešimt šimtmečių ir šiandien - buvo mažas. Jis gulėjo ne ant patrankos, ne tarp karo vadų stovėjo jo lopšys. Jo delnuose buvo šviesa dvasiai, ir Jis sušildė širdis, ir pirmieji, kurie atėjo pas Jį, buvo silpni, lėti žmonės. Nesiskųskite, kad negalite aplankyti Jį - jūsų širdys dega meile ir gailėsčiu, ir kai žiūri į jūsų kraštą - jis atrodo kaip apverstas dangus, pilnas žvaigždžių. Ir šią naktį Gimusiojo vardu skelbiu: Ramybė jums, čia likusiems, ir jums ramybė, kuriuos išplėšė iš namų ir ištrėmė. Jums, kurie kasate anglis žemės gelmėje ir tirpdote geležį, ir temiate akmenis, kurie esate mušami ir kankinami - ramybė! Kai guliate ant gruodo, atsiminkite šieno guolį, ant kurio ilsėjosi Dievo Sūnus, ir jūs pajusite šilimą, tarsi kūdikis būtų prisiglaudęs prie jūsų - ir jūs pajusite ranką, nubraukiančią jums prakaitą. Suskaičiuoti jūsų kraujo lašai ir žingsniai, kuriais nuveda jus kankintojai, ir niekas nebus užmiršta atlyginimo valandoje, ir todėl kartojau: Ramybė jums! Ir jums, kurie klaidžiojate, jums, pabėgusiems nuo maro, užpuolusio tėvišką, ramybė! Nepasidukite mirčiai, kuri šnibžda: gyvenkite kaip išmanote, tai yra paskutinės jūsų dienos. Neužgesykite viduje ugnies, kuri šaukia: grįšime, ir jūs išliksite vertais grįžimo. Neleiskite, kad jus sugrauztų nusiminimo rūdys svetimoje žemėje - Tas, kuris viską valdo, turėjo slėptis nuo persekiojimo, Kūdikį Motina Marija nešė į Egiptą - jūs esate Jo kentėjimų broliai - ramybė jums! Argi jūs neturite didžiojo žadėjimo, užgimusio šią naktį: Aš esu amžinasis gyvenimas, kas tiki manimi, niekuomet nemirs. - Ir būkite kantrūs jūs visi, jūs visi, esantieji visuose žemės kraštuose verti ramybės - būkite kantrūs. Ką reiškia ginklai ir politika, sutartys ir grasinimai - savo Galingumo ir Teisybės žodžio Jis dar netarė. Laukite, ir ramybė jums, geros valios žmonėms!"

O, klausykite, kaip giesmė apšaučia mus, suvysto mus viltimi, mūsų skausmas darosi ramus, ir visur yra šviesu - tai Kūdikis Kristus praeina ir kiekvieno širdyje uždega Kalėdų žvakę.

Ir mes atsigręžiame veidu į namus, kaip į nematomą saulę, ir mes kartojame saviesiems: - BroLIAI, jūs stovite mūsų tėvynėje prieš uždaras mūsų bažnyčių duris, ir gal nė vienas kunigas šiandien nepakels ant rankų šventos Bernelio Ostijos, tačiau jūs ir mes žinome: Dievas gimė - ir visi girdime, kaip pro spygliuotų vielų sienas, melą ir neviltį, per visą dangų skamba: Garbė Dievui aukštynėse, o žemėje ramybė geros valios žmonėms!

7
Jonas Kuminas

STEBUKLO NAKTI

Baltoj tyloj susprogsta šūvis.
 Sunkus lyg alavas dangus.
 Sniegulė krisdama užkliūva
 Nubėgant briedžiui už ragų.

Naktis. Ir zylės tyliai miega,
 Zuikučiai gūžias po egle.
 Tik vienas briedis sunkiai bėga,
 Ir šūvis dega jo kakle.

Pastyręs šaltis stovi kietas,
 Ir snaigės retos, kaip drugiai.
 Ir eglės žvaigždėmis aplietos,
 Ir sidabruoti kadugiai.

O bėga briedis, klumpa briedis,
 Nubraižo pėdas jo pusnis.
 Sidabrą kadugiui nukrėtęs
 Po eglės žvaigždėm krinta jis.

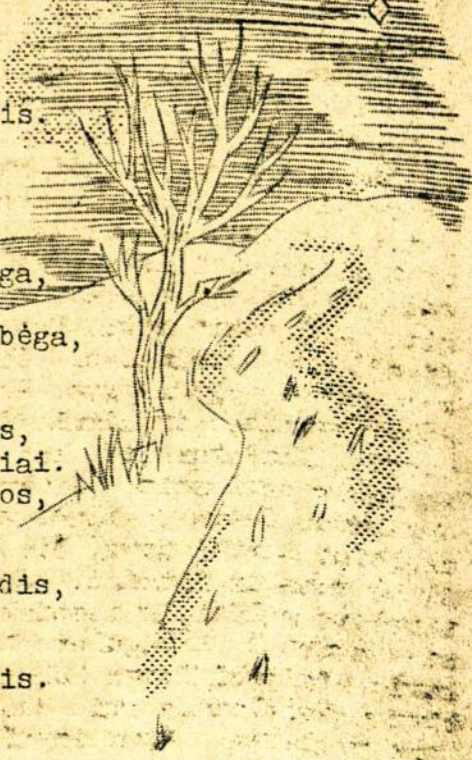
Ir akys jo nemato nieko,
 Ir sunkios merkiasi liūdnei,
 Ir bėga kraujas jo apt sniego,
 Ir jį nušažo raudonai.

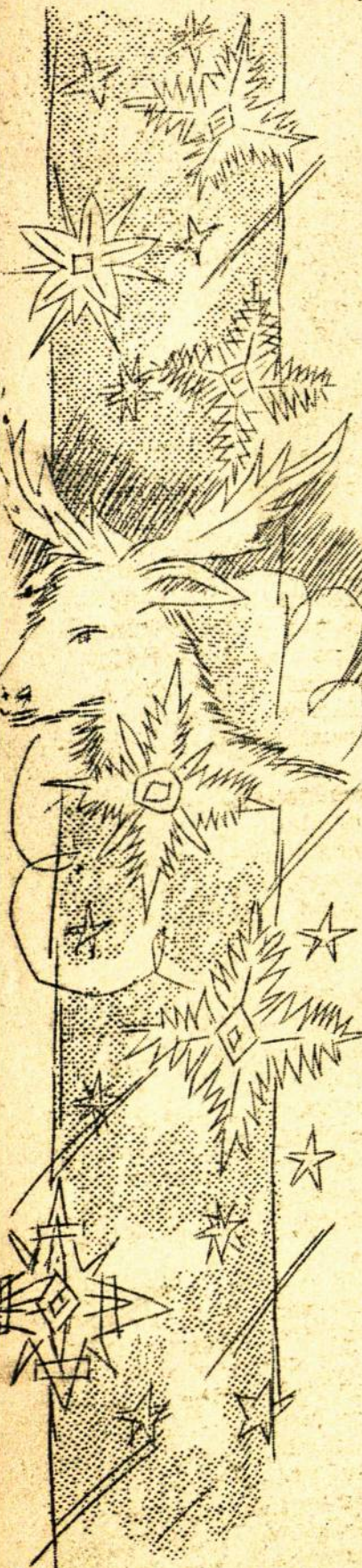
Tyla sustoja ir vis trunka -
 Rami ir ramumu kurti.
 Paguldo briedis galvą sunkią
 Ir jaučia - artinas mirtis.

Ir jaučia - tyliai senka jėgos,
 Svaigi nukrinta tamsuma.
 Lyg perlai mėnesiėnoje - sniegas,
 Ir medžiai - lyg tušti namai.

Dangus žemyn žemyn vis leidžias
 Gūžiais granito akmenim.
 Ir žvaigždės eglėse nežaidžia,
 Ir tyli tyluma rami.

Vidurnaktis snieguotom kojom
 Atsargiai perlipa medžius -
 Ir miško vidury sustoja
 Platus - be galo ir pražios.

Ir keliasi dangus nuo žemės,
Aukštyn aukštyn - nesumatai.
Ir žvaigždėm degas eglės ramios,
Ir žydi sniegas vėl baltai.

Ir žvaigždės keliasi virš miško
Ir krinta tūkstančiais naktin.
Ir jaučia briedis - jėgos grįžta,
Ir kelia galvą jis aukštyn.

Ir mato, žvilgsniui prašviesėjus:
Nakties ramybėje giliai
Sušvinta žvaigždė virš Betliejaus
Dar nematytais spinduliais.

Ir mato - palmėm ir lelijom
Didžion švieson didžios žvaigždės
Išeina Motina Marija
Su Kūdikėliu prie širdies.

Ir žodžiai Kūdikio ten žiba,
Juos skaito žemė ir naktis:
"Esu Šviesa aš ir Gyvybė,
Esu Paguoda ir Viltis".

Ir girėi - aidė giesmės saldžios,
Ir skaidrios, kaip žvaigždės šviesa.
Zuikučiai suklaupia ir meldžias,
Ir meldžias paukščiai šakose.

Ir briedis junta lyg pro miegą,
Kaip sklaidoši naktis akla.
Jo kraujas keliasi per sniegą
Ir vėl sugrįžta jo kaklan.

Ir vėl, gyvybei patekėjus,
Jis kelias linksmas širdyje.
O žvaigždė dega virš Betliejaus,
Ir briedis klaupiasi prieš ją.

Ir meldžiasi: "Šią naktį tyrą
Tu, Išganytojau, gimei".
Džiugus nueina jis per girią,
Į dangų žvelgdamas linksmi.

Nueinant briedžiui snaigės krinta,
Jos dengia pėdas jo pusny -
Tai kad medžiotojas jo švintant
Nebeįstengtų pasivyti.

Šventasis Juozapas obliavo lentą, ir baltos susirangiusios skiedros lakstė iš po jo rankų. Jos tuoju pat buvo pagautos: trys mažičiai angelai vaikštinėjo ropomis po aslą ir gainiojosi jas - kiekvienas jau turėjo prisirinkęs jų po geroką krepšį.

Ne, niekas nebuvo pristatęs jų prie šito darbo - bet jeigu mes kartais saulėtą dieną žiūrime į dangų, matome debesėlius, panašius į skaidrias eriuo garbanas, ir mėnesienoje mes esame ne sykį regėję debesų kuokštus, išmėtytus, tarytum tai būtų perregimos balto paukščio plunksnos. Ir kaip mūsų širdys pasidaro džiugios ir vaikiškos! - Todėl šitie mažičiai išdykėliai straksinėjo, rinkdami skiedras, ir norėjo, kad šventasis dailidė niekados nebaigtų darbo, tačiau jis kaip tik nuobliavo paskutiniąją lentą ir pradėjo daryti ėdžias.

Reikėjo paskubėti: kūčios jau buvo įpusėjusios dieną, ir iki pavakarių turėjo būti viskas paruošta kelionei.

Kiekvienais metais šią naktį kūdikis Kristus nusileisdamo į savo gimimo vietą, ir visi, kurie buvo prie Jo aną palaimintąjį laiką - keliavo į šventąją žemę, kad iš naujo pergyventų didelį džiaugsmą.

Tiktai šventasis Petras šitokią dieną būdavo liūdnas:

- Kodėl aš atėjau pas Tave, Pone, daug vėliau? - skundėsi jis, tačiau netrukus jis jau šypsodavosi: - Ir, gal būt, gerai, kad neturiu teisės lydėti Tave - kas gi saugotų namus ir ruošųsi švenčių iškilmėms, jeigu visi išsivaikščiotų?

Ir jis skubėjo visur, judrus ir pilnas visokių rūpesčių. Dabar jis apžiūrėjo, ar gerai nušluotas didysis Paukščių takas, kuriuo turėjo eiti šventoji procesija, ir ar gerai pritvirtintos jo gale kopėčios. Jos stovėjo atremtos į dvi senas stiprias žvaigždes, ir nė nesukrutėjo, kai jomis, kauptėdamas kulnėmis, lipo perkūnas. Jam buvo pavesta išmėginti, ar jos yra tvirtos.

Netrukus keliaujantieji pradėjo rinktis - minios angelų lingavo niūniuodami: tai buvo tie, kurie anuomet paskelbė žmonėms gerąją naujieną, ir dabar, šią naktį, ruošėsi giedoti Ramybė jums. Netrūko tenai nei jaučio, nei asilo - jie stovėjo kantrūs prie kopėčių, karpė ausimis ir laukė kūdikėlio, kad savo alsavimu pašildytų Jo kojas, jeigu keliaujant naktis bus šalta. Senieji Palestinos piemenys stovėjo visi būriu - jie už nieką nebūtų praleidę šią naktį nepabūvoję tolimuosiuose namuose. Kas metai regėjo juos ir nebepažino, tačiau niekuomet nesistebėjo: jie buvo laimingi kvėpuoti Betliejaus dangumi ir vėl atgaivinti tą valandą, kada Viešpats iškėlė juos, pakviesdamas pas save. Jie stropiai buvo išsau-

goję valgi ir žaislus, kuriuos tada atnešė jam, ir šią naktį vėl pagros Vaikeliui ant savo piemeniškų vamzdelių.

Raskutinis atėjo angelas, nešinas Kalėdų žvaigždę. Taip, jį buvo tokia šviesi, jog tūkstančius metų ant jos galėjo kristi dulkės ir jos nebūtų pritemdę, tačiau šventasis Petras būtinai norėjo įsitikinti, ar jį gerai nuvalyta ir prisilenkęs apžiūrėjo ją iš visų pusių. Ir čia už aštraus spindulio užsikabino jo barzda, ir vienas jos plaukas pakibo ant žvaigždės. Ach, kaip jis švितėjo, šitas žilas plaukas, tiesiog liepsnojo, ir kūdikis Kristus, tai matydamas, linksmi šypsojosi.

Pagaliau barzda buvo atkliudyta ir keliaujantieji pradėjo žengti. Pirmiausiaėjo angelas su žvaigžde - jis iškėlė ją virš savo galvos, kaip žibintą, ir visi galėjo matyti kelią taip pat gerai, tarytum būtų aiškiausia diena. Po joėjo Motina Marija su kūdikėliu ant rankų, ir šventasis Juozapas, nešdamasėdžias, ir jau paskui visi kiti.

Taip buvo nueitas gerokas kelias - staiga Marija sustojo ir ėmė klausytis, ir kūdikis ant jos rankų taipgi klausėsi, ir Jo akys darėsi liūdnos ir gailestingos.

- Girdi? - pasakė Ji sūnui. - Žemė, kuri guli giliai po mumis, tų žmonių yra vadinama mano žeme - tačiau kas dabar tenai dedasi?

Ir juo ilgiau Ji klausėsi, juo labiau temo Jos šviesusis veidas, ir kūdikio akys buvo vis kaskart daugiau užliejamos gaileščio. -

- Ar mes negalėtume pro ten pasukti pakeliui į Galileją?
- paklausė geroji Motina, žiūrėdama į Vaikelį, ir Jis linktelėjo galva, ir tuomet Jinaipasakė:

- Mes tikriausiai nueisime laiku, mes tiktai truputį pasizvalgysime tenai, tiktai mažą valandėlę. Nuleiskite kopėčias šioje vietoje.

Keli greičiausiai angelai nuskrido atnešti laiptų, ir jie taipgi pakvietė šventąjį Jurgį, kuris savo kalaviju perpiovė Paukščių Taką, o palaimintasis Kristupas, vis dar toks pat tvirtas, kaip ir seniau, prastūmė jį į šonus tiek, kad buvo galima pritvirtinti kopėčias.

Kai jie nusileido žemyn, pajuto šaltį, ir jų kojos atsirėmė į gruodą. ir sniegą. Maži žiburėliai žybčiojo vienur ir kitur, ir dangaus keleiviai pažino, jog jie pateko į kaimą.

- Žmonės valgo kūčių vakarienę, - pasakė kažkas. - O netrukus jie ims ruošti Bernelio mišioms šią naktį. Visoje žemėje jaustis palaiminimas.

Ir visi jie džiaugėsi dėl žmonių laimės, net Palestinos piemenys užmiršo šaltį, kuris smelkėsi pro jų plonus drabužius. Bet kai jie eidami pakeliui pažvelgė į pirmos trobos vidų, jie buvo išgąsdinti. Taip, jie išsigando, kad pustamsėje troboje buvo visiškai tuščia - stalias nebuvo padengtas, ir buvo tylu, net svirplys necipsėjo. Tiktai po ilgo laiko jie pamatė, kaip nuo krosnies pakilo moteris - sena ir pavargusi sunkiaiėjo jį per tuščią trobą, ir prisiartinusi prie lango tyliai žiūrėjo į naktį ir jos lūpos šnibždėjo:

- Kamė yra mano vaikai!

Visi skubiai pasitraukė, nes jos žiūrėjimas buvo toks beviltiškai liūdnas, jog negalima buvo jo pakelti. Ir kad nereikėtų apleisti šitas vietas apsunkintiems didelio liūdnumo, jie pažvelgė

dar į kitą namą. Ten prie vargingo valgio sėdėjo mažas vaikas ir senis, sulinkęs ir kurčias. Jis buvo toks kurčias, jog negirdėjo, kaip sudužo molinis indas, netyčia iškritęs iš jo drebančios rankos, ir tuo metu jo anūkas, kuris dar taip sunkiai mokėjo kalbėti, paklausė:

- Seneli, kad bolševikai užmušė mamytę ir išvežė tėvelį, argi jau niekuomet nebus Kalėdų?

Kai berniukas taip pasakė, senis užsidengė akis ir įsikniaubė į stalą.

- Širdis niekuomet neapkursta, - sako vienas iš šventųjų keleivių, ir susimąstę jie traukia per kaimą ir mato tamsias tuščias trobas, arba prie menko žiburio, tarsi vaiduokliai, vaikšto seni ir vieniši žmonės.

Vienoje vietoje jie regėjo jauną moterį ir jauną vyrą - jie sėdėjo susiglaudę ir atrodė laimingi, tačiau tuo metu piktai ir puolamai sulojo šuo, ir jie abu išsigandę pašoko. Vyras griebė iš kertės šautuvą ir iššoko pro langą į sodą - ir moteris drėbėdama užgesino žiburį ir susigūžė kambaryje. Šuo vis lojo, ir netrukus pasigirdo durų daužymas ir žingsniai viduje - pasirodė žiburys ir aidėjo šauksmai - paskui iš sodo nuaidėjo šūviai, o troboje suvaltojo moteris. Visa tai dėjosi taip greitai, kad nė dangus nebūtų suspėjęs suteikti pagalbos, ir kai moteris gulėjo negyva viduje, o jos vyras sode - svetimieji plėšė ką rasdami, jie tai darė skubiai ir sumaniai, ir netrukus išvažiavo. Ir troboje pasidarė tylu, visiškai tylu.

Lėtai, vos pajudėdami, ėjo dangaus keleiviai, o Palestinos piemenys drėbėjo iš šalčio ir baimės. Motina Marija užleido nuometą ant akių, tačiau jos ašaros krito ant sniego ir žvilgėjo naktyje, o kūdikis Kristus nukreipė savo akis į praėjusį namus.

- Šią naktį juk kalbasi gyvuliai, - prabilo jautis į savo draugą asilą, - paklauskime, ką jie papasakos, kas čia vyksta.

- Taip, - pritarė piemenys. Jie taipgi žinojo šitą kalbą ir mylėjo kiekvieną ramų gyvulį, žmogaus draugą.

Ir jie pasuko palei tvartus. Tačiau niekur niekas neatsiliepė jiems jokių balsų.

Tiktai ant stogo krašto tupėjo rainas katinas ir kniaukė:

- Veltui klausotės - ir žmonės, ir gyvuliai išvežti pas svetimuosius. Nėra mėsos, nėra pieno, miau! Tiktai auga pelės, dauginasi žiurkės be skaičiaus - netrukus jos valdys visą žemę ir surys ir mane, miau!

Ir nuo trobos kertės atsiliepė šuo, atvertęs galvą į viršų jis staugė:

- Aš esu dar, au! Tačiau aš jau niekuomet neįloju svečių, tiktai nelaimės ir mirtį. Jau negainiosiu linksmai avių, nėra mano draugų arklių, nėra kas dirbs žemelę, au!

O iš pamiškės stūgauja pelėda:

- Ir nereikia! Ir nereikia! Nuo kraujo žemė miršta, kaip nuo sausros, tačiau miškai auga visada, auga visada. Bus naktis - mums gyvenimas, bus tamsa - mūsų akys!

- Geriau niekada nebūtume girdėję kalbant gyvulius, - pasakė senasis piemuo, ir visi jie paskubėjo privyti pirmyn nuėjusius.

Ir taip keliavo jie per visą kraštą, pėrėjo upę Nemuną ir upę Nerį - ir visur kaimai buvo tokie liūdni, bažnyčios sugriautos, arba, jeigu jos stovėjo nepalietos karo - prievarta ir grasinimas buvo uždėjęs ant durų savo anspaudą. Ir Vaikelio Jezaus

prakartėlė buvo tuščia Dievo namuose. - Kai jie žengė per miestus, jie matė juos pilnus svetimų kareivių, tie vaikščiojo patenkinti ir galvojo tikrai apie pikta, kurią jie dar istengtų čia padaryti. Apleistumas ir tamsa viešpatavo puošniose vietose, ir linko grindys nuo kojų gausumo kalėjimuose. Žmogžudžio paveikslai buvo išstatyti garbinimui, o didvyrių kapai buvo suardyti ir išniekinti.

Jie skubėjo apleisti miestus, nes tie atrodė dar nykesni už kaimo tylą, ir eidami prieš save pamatė traukinį. Daugelio vagonų keleiviai buvo keisti: ten sėdėjo vaikai, nelydimi nei motinų, nei auklių. Jų akys buvo raudonos nuo verksmo, tačiau, kai jie pro traukinio plyšius matė savo žemę, jos žibėjo tarsi Kalėdų žvakės. Ir nors jų lūpos buvo visiškai tylios, jų širdys garsiai šaukė:

- Kūdiki Kristau, Tu turi gimti šią naktį. Pažvelk, kaip mus išveža svetur, kad užaugtume priešai Tau ir savo žemei. Mus sugaudė kaip bejėgius zuikučius, ir mūsų tėvai negalėjo apginti mūsų. Mes tolstame iš čia, Kūdiki Kristau, neužmiršk mūsų.

Kūdikis Jėzus ilgai žiūrėjo į išvykstančius vaikus, ir Motina Marija ištiesė ranką į tą pusę. Ir visi buvo tokie nusiminę ir nuliūdę, jog norėjo garsiai šauktis Dievo keršto - ir tuomet pamatė žvaigždžių rašte užrašą: "Leiskite mano angelui pripildyti taurę iki krašto," - ir visi nusilenkė Viešpaties valiai, tačiau niekas savyje nebeturėjo džiaugsmo, kurią išsinešė iš dangaus.

Dabar jie artėjo į mišką. Gilus sniegas klojo viską, ir jų kojos giliai grimzdo, atsimušdamos į medžių kelmus. Palestinos piemenys jau buvo visiškai sustyrę, ir senieji asilas ir jautis vos bejudėjo. Buvo tamsu ir baugu tarp didelių pušų, ir dar nykiau buvo pralįsti pro eglių tankumynus.

Ten jie pamatė žmones. Keleiviai sustojo po aukšta egle ir žiūrėjo: - jaunuoliai ir suaugę vyrai vaikščiojo sargyboje su šautuvais, kiti kūreno ugnį, kiti miegojo požemių landynėse.

- Jie yra išbėgę iš namų, - šiurena eglė, - kad išliktų laisvi, kad nebūtų verčiami meluoti ir varomi užmušinėti kitus. Viso pasaulio nuostabai jų būriai ginasi ir gina savo žemę - ir visas kraštas atrodo tarsi siauras lieptas viršum degančios dervos upės.

Dabar jie vaikšto ir stovi, ir jų veidai yra paniūrę - tačiau jų paniūrimas yra pilnas ryžto ir liūdesys geras. Ir staiga vienas nusiima kepurę ir žiūri į dangų.

- Broliai, - taria jis dabar saviesiems, - artinasi Kalėdos. Aš tikiu, jog mūsų žemė bus laisva, kaip tikiu, jog Dievas yra su mumis.

Ir tą akimirką Kūdikis Kristus pažvelgė į savo Motiną, ir Ji pasakė:

- Grįžkite namo, mielieji piemenys - jūs esate pavargę ir čia per šalta jums. Ir pasiimkite su savim mūsų vargšus gyvulius. Mes vieni pabaigsime savo kelionę.

Ir kai visa tai buvo įvykdyta, angelas su Kalėdų žvaigžde paklausė:

- Kur vyksime mes? Į Betliejų tolimas kelias, o laikas artėja - kurion pusėn suksime, kur turiu pakabinti savo žvaigždę?

Kūdikis Kristus ištiesė savo ranką ir parodė eglės viršūnę - o šventasis Juozapas padėjo po nulinkusiomis šakomis ēdžias, į kurias Motina Marija paguldė savo Sūnų.

Z. Palionis

N A K T I S I R A U D R A

Ir sapnuoju: vėjuota naktis,
Ir žemyn dideli linksta uosiai,
Ir tamsa, lyg pasaulis, plati.
Pabundu ir girdžiu - jūra ošia,

Ir keliuos, ir einu, ir matau: -
Banga bangą putodama gena.
O, tu jūra rudeniu naktų,
Tu pakrante lietuviška mano!

Gal čia priešai ateis ir sutryps
Balto smėlio skaidrumą ir grožį, -
O tu būsi didi ir kantri,
Ir jiems oši, kaip man dabar oši.

Ir maštau: - krinta lapai sausi,
Ir dangus debesim sunkiai juodas, -
Kad juk gamtai vienodi visi,
Tiktai žmogui žmogus nevienodas.

1944.IX.26
Palanga

L I E T U V O J Ž I E M A

Lekia, lekia baltas kelias -
Jo pavyti negali.
Pasižiūriu pro langelį -
Mano tėviškė toli.

Stikle žydi sniego gėlės,
Jų nei kvapo, nei spalvos.
Vai, tai šaltis, tai nugėlė
Širdį mano Lietuvos.

Dreba topolis pastyręs,
Varnai tūpti jin baugu.
Mano tėviškėj tarp girių
Verkia sniegas ant stogų.

Šypsos vargui Lietuvoje
Vėjas šypsena šalta.
Tu Lietuva, tu manoji,
Tu šalelė, tu gimta.

1944.XII.21
S t o l p

P A B Ė G I M A S N U O N A K T I E S

Buvo upė. Žolynais krantai nužydėję.
 Ir galvojom: - Kas mus kur suras?
 Ir vanduo buvo melšvas. Dangus. Ir toks vėjas.
 Taip kelias, taip mes plaukėm paras.

Ir menu aš juokavimus, pilnus gaudumo,
 Ir kaip šypsena troškom į skausmą įmest.
 Ir kalbas. Švilpukus. Mažo garlaivio dūmus -
 Nuo tėvynės taip tolome mes.

Ir ilgai dar vidudienio saulėj regėjom
 Gimto mieste iškilusių bokštų miškus,
 Nors nutisko pro mus daug meldų pakelėje,
 Ir nors buvo krantai išžiūrėti sunku.

Leidos vakaras vienas. Ir kitas. Ir trečias.
 Mes miegojome deny, rasoj, tarp dėžių.
 Ir mes matėm žvaigždes, ir mes buvom bežadžiai -
 Visoj žemėj nebuvo į mus panašių: -

Pro mus ėjo mūs žemė, laukai, mūsų girios, -
 O ilgėjomės jau šitos žemės savos.
 Mūsų sielvartas augo, mūs juokavimai mirė.
 Toli krito naktis ant veidų Lietuvos.

1944.VIII.9
 Karaliaučius

N O S T A L G I J A

Neramu. Ir tyliai krinta ^p siegas.
 Nematyt nei medžių, nei dangaus.
 Daug žmonių - o neateis čia niekas,
 Neprieis, ir rankos nepaspaus.

Mintimis tarsi į šaltą uolą -
 Į vienatvę atsimušt skaudu.
 Atsidūsti - snaigės tik nutola
 Nuo kaip jos pabalusių veidų.

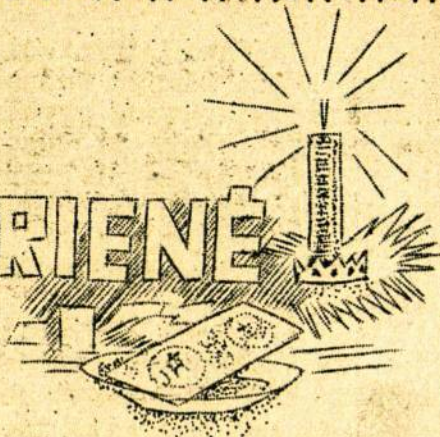
Gali šaukt, kad nerimas kankina,
 Ir kad skausmas užmuša ūmai -
 Praeis žmonės, pravažiuos mašinos,
 Ir kris sniegas vis taip pat ramiai.

Ir ateina nejučia pagunda
 Krist po bėgiais svečiam pašaly.
 Krinta sniegas. Traukiniai nudunda.
 O aš vienas - Lietuva toli.

1944.XII.12
 Danzig

Melė Maralaitė

KUČIŲ VAKARIENĖ

Kai Marijona Vindašienė praveria akis, yra visiškai tamsu, tarsi troboje nėra nė vieno lango. Visą rudenį, visą žiemą ji atsibunda šitaip anksti, tačiau ji nepuola prie nesibaigiančių šeimininkės darbų - ji guli ir galvoja. Kartais jai atrodo, kad ji yra rugio grūdas, ir nepaleisdamos jį spaudžia ir laužo girmos - tokios yra jos mintys. Kartais ji sapnuoja, kad miega pasidėjusi galvą ant vinių - ir nepabudusi žino, kad tai mintys neatstoja nuo jos ir per sapną. Ir dabar jai atrodo, kad ji guli viduryje vieškelio sulaužytomis kojomis ir negali pasijudinti. Per ją važiuoja geležiniai vežimai, šliaužia patrankos, ją mindo gyvulių ir žmonių kijos, o ji guli ir žiūri. Ištisas dienas ir savaites guli ji, praeina paskutinės spalio dienos, krinta lapkričio lietus, šąla gruodis, ir taip prieina laikas iki šios dienos.

- Kučios, - ūmai atsimena ji. - Šitiek darbo, ir aš guliu. Nuo visokių užsiėmimų visi skuba į namus, ir namai turi būti paruošti.

Ji šypsosi, kai galvoja tai, ir atsikelia lengvai, be jokių skaudėjimų, kurie nuolatots suka jos sąnarius.

Ji užkuria ugnį, paruošia veršiukui gėralą, ir dabar kitoje lovoje pabunda mergaitė.

- Kur teta eini? - sėdasi ji išsigandusi. - Į tvartus? Ne, ne! Aš tuojau keliu.

- Gulėk, - sako Vindašienė. - Gulėk, vaikeli. Tu kasdien prisilakstai. Aš visai sveika, einu pati pasižiūrėti savo bandos.

Ji užsidega žiburį ir apsivelka vyro kailinukus. Kieme pilka šviesa, kaip aguonų pienas - diena jau prasideda, ji nusėda ant žemės ir trobesių. Dideli tvartai yra tušti, kaip po maro - tiktai pačiame gale girdėti, kaip atrajoja karvė.

- Jūsų reikia ieškoti su žiburiu, - taria šeimininkė. - Ieškoti savo namuose. Štai šitaip pasilieka po bolševikų atsilankymo.

Veršiukas aštriu liežuviu lyžteli jos ranką, paskui pradeda linksmai čiulpti putrą - ir šeimininkė paglosto mažą gyvulį jaučiai, kaip žmogaus kūdikį.

- Gausi ir tu, - sako ji karvei ir eina į daržinę pašaro.

Kokia stipri ji šiandien jaučiasi - galvoja ji apie save ir džiaugiasi - tarsi kelios vyrų rankos sunkiu kabliu plėšia dobičius ir sieną iš kietai sumuštų šoninių. Ji pridėda pilnus užėdžius trupančių kvapių žolių juodmargei ir nuneša pilną regstį į arklidę. Ir čia stovi motina - žiūri šeimininkė ir svarsto, kiek dienų bėra iki to laiko, kada reikės ir čia padėti gyvuliui atsivesti kumeliųką.

16

- Jūs kaip pirmieji gyvuliai rojuje, - galvoja ji, - jūs kaip tie, kurie plaukė Nojaus arkoje, išgelbėtieji iš tvano - iš jūsų turi kilti naujos gyvulių padermės ir atstatyti mūsų žemės ūkį. Tiktai reikia išsaugoti jus, tik išsaugoti.

Tria kartus ji grįžta prie šulinio ir pripila jiems vandens. Paskui eina į vidų ir rūpinasi pusryčiais sau ir mergaitėi. Pavalgiusi ji sako:

- Verute, susiruošk eiti pas motiną. Gali pasilikti tenai per visas Kalėdas.

- Bet kaip jūs, teta - - -

- Nesirūpink, tavo motinai būtų liūdna vienai švęsti. Aš paieškosiu šio to nunešti jai, ir eik netrukdama.

Ir kai mergaitė išeina, Vindašienė pradeda savo didžiulius darbus. Nuo aukšto iš slaptų užkampių ji atneša baltų miltų ir paruošia kepti kūčių sausainius ir kalėdų pyragus. Ji neša grybus ir uogas, neša šeiminiškės rūpesčių ir taupumo vaisius ir ruošia viską šio vakaro vakarienei. Paskui prasideda grindų plovimas, reikia nušveisti stalą ir suolus, nuplauti langų stiklus, kad pro juos galima būtų toli matyti.

Ima brėkšti, pamažu pradeda temti, ir ji vis dirba nepavargdama ir neilsėdama. Pagaliau ji gali nusiprausti pati ir apsilikti geriausius švenčių drabužius. Po šito ji tik užkabina ant langų užuolaidas, pakloja ant stalo šieno ir tiesia staldengtą. Ji dvelkia skrynios ir audeklų kvapu ir spindi iš baltumo. Paskui ji išeina už jaujos ir prilaužo eglų ir pušų.

- Kaip gerai, - sako ji sau, - kaip gerai, kad mes gyvename miške ir toli nuo plentų. Kaip gerai, kad ima sniegti - šitkokį vakarą ramiai galima laukti švenčių, niekas svetimas neišdrįs artintis į tokią nuotolią vietą,

Dabar bereikia tiktai viską sudėti ant stalo, galvoja ji, ir sukrausto valgius ir indus. Prisitraukia dar vieną suolą - šeši žmonės gali čia laisvai sėdėti prie šito stalo, ir ji kiekvienam paskiria vietą, prisimena kiekvieno vietą. Uždega didžiąją lempą, į ugnį dar pridėda pagalių, ir visa troba švyti, nėra nė vienos tamsios dėmės. Tuomet iš spintos išima užpernykščią plotkelę ir padeda viduryje stalo. Ir atsisėda pati laukti. Už šventųjų paveikslų kvepia pušų šakos, kvepia trapus šienas ir staltiesė, ir valgiai - ant suolo murkia katinas, ir po stalu alsuoja šuo. Yra labai ramu, tiktai spragsi ugnis ir už lango šlama sniegas - ji žiūri į duris ir laukia.

- Laikas, - mano ji, - laikas pradėti šventąją Kūčių vakarienę. Kur jie taip ilgai gaišta?

Pirmasis įeina vyras, Kazimieras Vindašius, ir sėdasi šalia jos. Ji linguoja galva ir neatsižiūri į jo veidą, protingą ir gerą, neatsižiūri, nors jų vaikai galėtų vaikų turėti. - Širdis nepražilsta nei raukšlėjasi, yra pasakęs jis, kai svetimi stebėjosi jų meile. Taip, dabar jis atsisėda, ir tuojau įeina Danutė. Ji liekina kaip lino stiebelis ir be pertraukos šypsosi. Ir ji, ir tėvas, abu jie pavargę ir sudulkėję.

- Aš nesistebiu, kad jūs pavargę, - sako motina, - kad jūs apiplyšę ir beveik basi - juk iš Sibiro toks kelias. Bet ar mano ašaros nenuplovė jūsų dulkių, ar mano vaitojimai nenudžiovino jūsų prakaito? Dieve mano, kaip jūs nepasikeitėte, nors neregėjau jūsų ketverius metus. Vis čia buvo svetimų žmonių, mes samdėme darbininkus - visą laiką troba buvo pilna balsų, o jūs nepasirodėte. Ar jūs

atleidote man, kad nemačiau jūsų išvykstant, kad nevažiavau drauge? Kam jūs tada nuvežėte mane į ligoninę su sulaužyta ranka, kodėl jūs nepasiėmėte manęs pakelėje? Kodėl aš sugrižau į tuščius namus? Bet, gal būt, to ir reikėjo, kad likčiau čia ir laukčiau jūsų, kad jūsų grįžimas nebūtų toks baisus, koks buvo mano, kada pasveikusi parėjau namo. Grižau penktadienį, o sekmadienio rytas išgelbėjo daugelį. Ach, kodėl jūs negalėjote užtrukti tas tris dienas, nagais įsikabinti į sieną, į geležis, ir sulaukti. Kodėl negalėjote išbėgti į mišką, kaip Stasys, kodėl nebuvote Kaune, kaip Vytautas ir Stepas?

Dabar į trobą įeina Steponas ir sėdasi prie Danutės - dvy-nukai sėdi šalia vienas kito, panašūs ir jauniausi iš šeimos. Jo balti marškiniai prasęgti, ir kakle didelė tamsi dėmė.

- Ach, kas iš to, kad tu buvai ne Žemaitijoje, kad tu buvai mieste ir tavęs nesugavo, - sako motina. - Kokios gležnos jūsų rankos, jūs vaikai, moksleiviai, ir jūs pakėlėte prie pečių šautuvus, plėšėte iš rusų tankus, gynėte fabrikus. Ir mirėte. Taip, tavo žaizda sausa, žemė nuvalė kraują, tėviškės žemė - juk dėl jos užmiršote, kad žmogus greitai miršta - tu juk dar nieko nežinojai apie tėvą ir seserį, tai nebuvo tavo paties kerštas. Ar tau nešalta gulėti po tą žemę su šitais plonais marškiniais? Juk aš nežinau, kurioje vietoje tu guli, nors ir aplankiau jūsų bendrus kapus. Ar neišardė dabar jų tie žvėrys, ar leidžia jums ilsėtis?

Ji apsižvalgo, kad priešais ją sėdi Vytautas, sėdi jos vyriausias sūnus, gydytojas - ir pasididžiavimas ir džiaugsmas apima ją.

- Kaip gerai, kad tu paklausei mūsų ir pasitraukei laiku. Tu buvai laimingesnis už Stepą ir birželyje išlikai nuo kulų, tačiau jie būtų suradę dabar tave, būtų suradę. Tu nenusinešei tuščių delnų ten, kur tave priglaudė, tu sugydai žaizdą ir išpiauni pavojingą, mirusį kaulą. Tu tvirtini save ilgesyje ir svetimėje žemėje, kad grįžęs galėtum nešti paguodą ir gydyti sužeistą žemę. Kaip gerai, kad tu paklausei ir pasitraukei laiku. Bet Stasys to jau negalėjo padaryti. Kur jis dabar gaišta? - klausia ji neramiai ir žiūri į duris. - Jis nesuspėjo ir, galimas daiktas, kad jis ir nenorėjo suspėti. Jis kalbėjo, kad čia turi likti vyrų, kurie būtų teisėjais savo žemės pardavikams ir slapta baimė svetimiams atėjūnams. - "Mes būsime tokie, - kalbėjo jis, - kurie krinta kaip plyta nuo kiekvieno namo, kaip žemė, kuri prasiveria, uždėjus koją, kaip slaptas liūnas. Jie nematys mūsų ir amžinai bijos, ir daug bus išgelbėta dėl jų baimės". Jis kalbėjo, kad ir aš turiu gelbėtis svetur, bet jūs suprantat, kad aš negalėjau. O jeigu iš ištrėmimo atvarys jus prie sunkių darbų čia? O jeigu aš savo buvimu galėsiu apginti nors vieną medį, nors vieną gyvulį? Argi aš neišslėpiau jų? Argi aš užleidau nors vieną ūkio darbą, suvėlinau jį, nors esu tik viena su giminaite? Gal būt, pavasarį aš nebeturėsiu kur dirbti, gal būt, jie atims žemę - tačiau pavasaris yra stebuklų metas, ir mes galime būti išgelbėti. Nepykite, kad aš likau. Jis verčia jus laukti, nes negalima paliesti plotkelės, kol nėra visi susirinkę. Gal būt, mes pagledosime ką nors kalėdiško tuo metu?

Kai motina šitai pasako, visi sėdintieji už stalo ima giedoti šventą bernelių giesmę. Iš pradžių ji gieda drauge, o pas-kui tiktai klausosi - jų balsai yra tokie skardūs ir gražūs, kad ji pradeda verksti. Ir ūmai viduryje giesmės kažkas lauko pusėje už-

.....: 18 :.....

daro vieną, antrą ir trečią langinę. Iš po stalo pašoka šuo ir urgzdamas puola į duris. Ir durys atsiveria.

- Mama, - taria tyliai įėjęs Stasys. - Kaip tu neatsargiai sėdi prie tokios didelės šviesos? Kas žino, kas čia dabar gali valkiotis?

- Tu nutraukei ją giesmę, - sako ji priekaištingai, ir kai mato jo nustebusį žvilgsnį, prideda: - Tėvas ir visi buvo čia atėję, tik tavęs trūko.

- Mama, - šnibžda jis išgąstingai, ir tada ji nusišluosto akis ir atsipeikėja.

- Kaip stipriai ir keistai aš regėjau jus savo mintyse, - sako ji. - O tu esi man vienas, vienas - - -. Ir staiga ji išbąla: - Kieme sninga, o tavo kailiniai visiškai sausi - tu taip pat esi tiktai šmėkla.

- Seniai nusigiedrijo, - kalba jis ir bučiuoja jos ranką. - Aš esu gyvas, gyvas, barzdotas ir alkanas. Esu stiprus ir sveikas, mama.

Ir dabar ji iš naujo nusigąsta:

- Kaip tu atsiradai čia, kaip tu nebijai?

Jis užgesina lempą, užkabina duris ir įmeta į ugnį malkų. Šitoje prieblandoje jis sėdi šalia motinos ir valgo. Paskui pasakoja, kaip netoli čia laikėsi su dvejetu draugų ir negalėjo ištvirti, neužėjęs namo.

- Ir nesibijok, mama, aš visuomet budžiu. Ir kaip toli benueičiau, aš visuomet žinau, kaip tu gyveni, ir visuomet grįšiu laiku.

Jie pasėdi valandą, kitą, ir jis sako:

- Eisiu.

Ji tylėdama išeina iš trobos, ir grįžta rankose laikydamas baltus drobinius marškinius.

- Persivilk, - sako ji, ir ištiesia vienus ant suolo šalia jo.

Ir ji kloja į maišelį dar ir dar baltinių, renka nuo stalo valgius, išeina ir grįžta su pilnomis rankomis, ir viską deda į maišą. Ant viršaus uždeda plotkelę ir parodo maišą sūnui:

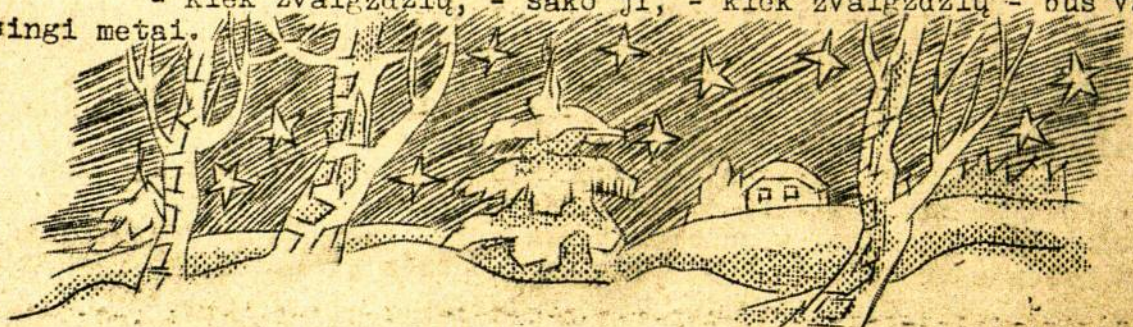
- Tavo draugams.

Ji išlydi jį - yra žviguliuojanti skaisti naktis, ir jie eina pro tvartus. Valandėlę jis stabteri ties tvartų durimis: lengvai subliovė veršiukas, ir toliau suprunkstė arklys.

- Vidurnaktis, - sako motina, - jie kalbasi. Bus laimingi metai, jeigu gyvuliai kalbasi per kūčias.

Ji skubiai bučiuoja jį ir grįžta. Ant slenksčio sustoja ir pažvelgia atgal - tačiau toliau juodoja miškas, ir žemai yra sniegas - nieko kito ji nemato, nieko. Paskui ji pakelia akis į viršų:

- Kiek žvaigždžių, - sako ji, - kiek žvaigždžių - bus vaisingi metai.

A. Gedainis

PASAKA

Senas, senesnis už metų skaičių,
Gūdumas amžių ramiai pakėlęs,
Saulės ir žvaigždžių glostomas skaisčiai
Plaukia Nevėžis tėvynės smėliu.

O tu pažvelki į jojo veidą -
Neišskaitysi jausmų nė krislo.
Pateka saulė ir nusileidžia -
Nevėžy josios atspindžiai nyksta.

Pateka saulė ir nusileidžia -
Nevėžio akys visada tamsios.
Čia neateina pasakos klaidžiot,
Ir anei laumės vakarui temstant.

Nevėžis niekad nebuvo linksmas,
Nei karto vėjui rudens nuliūdęs,
Debesiui gulant jisai nelinksta -
Tiesus ir lygus lietuvių būdai.

Tiktai gal kartais prieblandai tylint
Ir kranto medžių šešėliams tystant,
Staiga pajutęs ilgėsį gilų
Žiūri, kur suka srauni Dubysa.

O kada žvaigždės krinta rugsėjy,
Ir beržo lapai ruošias pagelsti -
Nevėžis prašo skrendanti vėją
Paglostyt veidą Dubysai melsvą.

Skaidri kaip žiedas ir mėlynakė,
Laukų kasnykus plaukuos įsegus -
Dubysa plaukia laukais ir teka,
Ir jos širdyje nerimas dega.

Bet vieną rytą karklai švepleno,
Krantė varnėnas trim švilpiaais pūtė:
Nevėžis prašė Nemuną senį
Jam pas Dubysą piršliu pabūti.

Sunku atspėti Nemuno žodį,
Kurį Nevėžiui į tai jis tarė,

Tačiau tą dieną nebesirodė
Dubysos žvilgsny žara vakarė.

Ir kitą dieną debesys ėjo,
Ir trečią dieną lietus lynojo:
O tai Dubysa skandėsi vėjui
Ir šituos žodžius liudna kartojo:

- Tūkstančius metų plaukėm per šalį,
- Kai buvo girios, kai jų neliko.
- Ilgesį jautėm viens kitam geliant -
- O tačiau niekad nesusitikom.

- Laukiauv Nevėžio tūkstantį metų,
Laukiauv ir antrą, laukiauv ir trečią.
Laisčiauv kiekvieną pakrantės medį,
- Kad pažaliuotų laukiamam svečiui.

- O jis nevyko ir nesirodė,
- Ir mane skausmas užgulė kietas:
- Išgirdau - tarė Nemunui žodį,
- Kad jisai vesti mane norėtų.

- Kad pats nebandė palikt pavėsio,
- Perlipt per pievas ir vasarojų -
- Tol už Nevėžio aš netekėsiu,
- Kol nepriklaups jis prie mano kojų.

- Kai apkabins man liemenį visą -
- Tada parves tik nuotaką gražią.
Šitaip kalbėjo srauni Dubysa
Ošiančiam vėjui jos kranto medžiuos.

Nevėžis žodžius šituos girdėjo,
O ir sutemo tamsus jo veidas.
Ir rūščiai tarė lekiančiam vėjui,
Kai už karklynų prieblanda leidos:

- Nieks nepalaužė man išdidumo,
- Prie jokių kojų nesu aš puolęs!
Iš pievų rūkas kėlės lyg dūmai,
Rason sulipė pakrantės žolės.

Ir visą laiką nesusitikę,
Skausmą ir meilę užslėpę visą
Vingiuoja pievų žaliais kasnykais -
Tamsus Nevėžis, srauni Dubysa.

B. Gražulis

ŠIRDIS EMIGRACIJOJ

- Laba diena!

Lietuviško pasveikinimo nustebintas, Moliejus, net krūptelėjęs, staiga atsisuko. Nuo šaligatvio jam šypsėjosi dvylikametis berniukas.

- Pamačiau lietuvišką ženklelį... - pradėjo teisintis berniukas.

- Na, ir vyras esi, lietuvis! - pakratė jo ranką Moliejus. Žiūrėk, ir čia lietuvių esama. O aš tariausi esąs vienišas šiame užkampyje. Seniai čia gyvenat, daug miestelyje lietuvių? - klausinėjo Moliejus.

- Nedaug. Visi neseniai čia atsikėlė. Mes tik antra savaitė. Anksčiau gyvenome kitur, bet ponas Benys surado mums čia kambarį, tai ir atvažiuom, - papasakojo berniukas. - Prašom užėiti, mes netoliese gyvenam, ana ten, geltoname name. Kaip tik dabar ir ponas Benys pas mus, - kvietė berniukas, rodydamas ranka į vijokliais apkarusią vilą.

Moliejus žvilgterėjo į laikrodį, pagalvojo ir atsisakė:

- Dėkui, prie progos su malonumu užsuksiu, o dabar turiu skubėti namo. Mat, nesu savystovus - bernauju pas ūkininką gretimame kaime, ir esu išsiprašęs tik porai valandų cigarečių miestelyje paieškoti, - pasiaiškino.

- Nėra ir čia, ponas Benys jau visas krautuves apėjo, - užjautė Moliejaus nesėkmę berniukas.

Moliejus metė žvilgsnį į sėdančią už kalnų viršūnių saulę ir ištiesė ranką atsisveikinti:

- Na, tai iki pasimatymo. Tikiuosi galėsiąs sekmadienį apsilankyti.

Nuėjęs keletą žingsnių, Moliejus atsiminė nepaklausęs berniuko pavardės, ir greitai atsisukęs šūktelėjo:

- Alio! Užmiršau jūsų pavardės paklausti, nežinosiu ko ieškoti.

- Luobas! Paklauskit Luobienės, arba tiesiog lietuvių, tai betkas parodys, - išrėkė berniukas ir tekinas nubėgo gatve.

- Luobas... - berniukui nubėgus pakartojo Moliejus. - Tikriausiai ano Luobo sūnus, - toptelėjo jam į galvą. Susgribęs norėjo dar kartą šaukti berniuką, bet to jau nebuvo matyti. Neapsispręsdamas, grįžti ar eiti namo, Moliejus kiek pastoviniavo ir nuėjo toliau. - Tai šit kur jie, o jis, vargšas, gal ir kaulus Berlyne pakratė, - mąstė Moliejus. Ir vėl jame nubūdė kaip gyvi vieno susitikimo vaizdai, lydėję jį visą neseno bėgimo iš Breslau kelią - - -

..... 22

Nemigos ir amžino stovėjimo perpildytuose vagonuose nukamuoti, Moliejus su bičiuliu Cemeryu įsitaisė vienos stotelės laukiamosios salės pasienyje ant lagaminų nusnausti. Bet nė akių padoriai sumerkti neteko - stoties garsiakalbis pranešė, kad greitasis traukinys Münchenas-Berlynas atėjo, ir vienas beskubančių keleivių užsiriogolino ant snaudžiančių bičiulių kojų. Cemerys pakėlė galvą ir prasižiojo keiksmazodžiui, bet vietoj jo sušuko:

- Luobas! Alio! Kur tavo giltinė taip gena, kad net žmōnėms per galvas žargstai.

Beskubančiajam jo žodžių nenugirdus, Cemerys pašoko ir nusiginė iš paskos.

Prižadintas iš snaudulio, Moliejus pradėjo dairytis. Nereikia nė balso išgirsti, kad savuosius pažintum - juslė parodo, kur tavo tautiečiai. Moliejus iš karto pažino kitame salės kampe susimetusį būrelį tautiečių. Nepaisydamas nuovargio, jis tuojau pakilo ir nuėjo pasišnekučiuoti. Dar iš tolo pradėjo įprastais žodžiais:

- Lietuviai? Sveiki! Iš kurio pasviečio?

Keli balsai atsiliepė kartu:

- Sveiki! Sveiki! Iš Pomeranijos. O tamsta?

- Iš Silezijos, - atsakė Moliejus ir vėl paklausė: - O kur? Turite nusistatę kelionės tikslą, ar šiaip sau, kur akys veda, kaip kad mudu su bičiuliu?

Atsakymo ne iš karto susilaukė.

- Tai kaip ir turim... - atsakė pilnaveidis kailiniuotas vyras. - O tamsta?

- Sakiau jau - kur akys veda. Pavažiuosiu koki tūkstantuką kilometrų ir pradėsiu žvalgytis, ant kokių griuvėsių nutūpti, - linksmai paaiškino Moliejus. - Malonu, kad susitikom, drauge bus smagiau keliauti. Ar kuo nors pagelbėt...

- O, mums pagalbės nereikia, esame visa kupeta, - nutraukė jį apyjaunė ir kelionėje neužmiršusi nusidažyti ponia.

- Taip, didelė draugija dabar tik sunkumus sudaro, - pasiskundė iki šiol snaudęs senyvas ponas.

Tokį atsakymą išgirdęs, Moliejus net nukaito, nežinojo ką ir atsakyti. Kiek patylėjęs jau ruošėsi tinkamai atsilyginti už tokį nenuoširdumą, bet tuo metu priėjęs Cemerys pradėjo sveikintis su sėdinčiais, ir jis, užgniauzęs savo pyktį, užsipuolė draugą:

- Ką tu ten tokį vaikeisi?

- Bičiulį buvau sutikęs, išvažiavo į Berlyną, - atsakė Cemerys.

- Į Berlyną! - sušuko chorū visas būrys.

- Visokių žmonių ant margo svieto esama. Ir dar lietuviai! Tam vyreliui, tur būt, ne visi namuose, - nusišaipė ponia.

- Ne kitaip, - pritarė ir kailiniuotasis vyras. - Visi iš ten bėga, sako, kad bolševikai jau Berlyno priemiesčiuose, o jis ten galvą kiša.

- Tas ir yra, kad ne visi, - rimtai tarė Cemerys. - Pasi-
metė žmogus su šeima, ir dabar visur jos ieško. kažkas prasitarė
matęs jo žmoną su sūnumi Berlyne, tai jis ir skuba padėti jiems iš
ten išsigelbėti.

- A, nelaimė žmogui, - užjautė vienas iš draugijos.

- Bet kaip gi taip - pasimetė, - nusistebėjo ponia.

- Matot, ponia, - pradėjo pasakoti Cemerys: - šeimyniniai
šeimos ryšiai nebuvo stiprūs. Kas ten kaltas, aš nesimu spręsti -

.....

faktas, kad jie drauge negyveno. Visą laiką tarp jų buvo ir šio, ir to, o po vieno vaido, kurio metu jis žmoną ankūlė, bendras gyvenimas visiškai nutrūko. Jis buvo rytu fronto karininku /tai įvyko atostogų metu/, todėl savaime išsprendė bendro gyvenimo klausimas. Kai griuvo vokiečių rytų frontas ir prasidėjo lietuvių bėgimas į vakarus, jis, vis dėlto, atsiminė pareigas šeimai ir pabėgo iš kariuomenės, norėdamas ją išvežti. Tačiau namuose šeimos jau neberado. Kaimynai papasakojo ją išbėgusį į Vokietiją. Ten patraukė ir jis. Ir štai - dabar visą laiką ieško.

- Ieško... - paniekindama nusišypsuoja ponia. - Ir nesigėdina!

- Kaip tai, ponia? Juk tai jo pareiga. Jis gi sūnaus tėvas, - nustebo Cemerys.

- Žinot mes tokius tėvus. Kai girtuokliavo, trunkėsi su mergom, tai vaiko nereikėjo, o dabar prisiminė tėvystę. Tik žmonėse užuojautos ieško, daugiau nieko, - energingai pareiškė savo nuomonę ponia.

- Jei žmogus rizikavo savo gyvybe pabėgdamas iš kariuomenės, ir dabar rizikuoja vykdamas į Berlyną, tas jau pakankamai įrodo, kad jis rūpinasi šeima, - pabrėždamas žodžius suprieštaravo iki šiol tylėjęs Moliejus.

- Tikiu, kad rūpi, - nusijuokė ponia. - Matyt pritrūko pinigų degtinei, jaučia kokią markę pas žmoną, tai ir ieško, kad atimtų. Spiaučiau aš jam į akis, žmona būdama.

- Ponia, - pratrūko Moliejiaus susikaupęs pyktis. - To pono aš nepažįstu, bet pirmųščiui jo santykiai su šeima tik padvigubina dabartinių ieškojimų vertę. Jo pavyzdys bado akis tiems, kurie savųjų bijo.

Tai buvo aiškus išsūkis, atkeršymas už parodytą nenuoširdumą pasikalbėjimo pradžioje, ir jis nebūtų likęs be atsakymo, nes ponia parauda, o ir visa draugija pakėlė galvas. Bet tuo metu gūžiai sukkė sirena ir, nutraukusi ginčą, suginė visus į slėptuvę.

Šio įvykio Moliejus neužmiršo visą kelionės metą. Po kiekvieno nusivylimo sutiktuoju lietuviu, kada Cemerys keikdavosi iš paskutiniųjų, jis kartodavo:

- Nesijaudink, sutiksim mes dar ir poną Luobą.

Išitraukęs į darbą švabų kaime, Moliejus buvo primiręs taip ilgai jo mintis pavergusį įvykį. Dabar, suminėjus berniukui tą pavardę, jis ir vėl jame iškilo visu ryškumu. Iki parėjo namo, jis nieko kito negalėjo galvoti, kaip tik apie Luobo šeimos likimą. Sekmadienio jis vos sulaukė - kelias dienas degė nekantrumū bėgti ir pradžiuginti tėvo netekusią šeimą.

Sekmadienį, tik pavalgęs pietus, išskubėjo pas Luobus. Dar lipdamas laiptais, antramė aukšte išgirdo garsų juoką, o sustojęs prie kambario durų - ir intymaus pokalbio garsus. Širdis jo smarkiau suplakė ir šovė į galvą netikėta mintis: - "Jis jau čia. Jis juos surado!" Tik pakartotinai pasibeldus, iš vidaus atsiliepė moteriškas balsas:

- Prašau!

Pradarius duris, dar už jų kilusį mintis Moliejui išblaškė visas abejones. Metęs žvilgsnį į sofoje sėdinčią porą, įraudusią ir kiek išgąsdintą nepažįstamojo išiveržimo, Moliejus drąsiai ir džiugiai priėjo artyn.

- Laba diena! Atleiskite už įsiveržimą! - Jis prisistatė ir ištiesė poniai ranką. - Nuosirdžiai dėliaugiuosi, ponia, kad jūsų šeimynėlė pagaliau susirinko krūvon.

Jo žodžių nustebinta ponia užkaito, žvilgterėjo į atsi-
kėlusį nuo sofos vyrą ir, iš ten atsakymo negavusi, burbtelėjo
"dėkui". Ponios sumišimo nepastebėjęs, Moliejus atsisuko į vyrą
ir, tvirtai griebdamas jam už rankos, šuktelėjo:

- Sveikinui! Sveikinui! Vis dėlto, kaip matau, tamstos žy-
gis į Berlyną nebuvo veltui. Nors jums gal ir keista, bet jūsų lai-
me aš dėliaugiuosi taip kaip ir savąja.

Vyras maloniai nusišypsavo ir patraukė pečiais:

- Man atrodo, kad čia bus įvykęs koks nors nesusiprati-
mas. Galiu paklausti, ko tamsta čia ieškai?

Moliejus pažvelgė į kabantį ant kėdės vyro švarką ir pa-
sitikėdamas atsakė:

- Tikiuosi neklystas, pas ponus Luobus patekęs.

Dabar ponia garsiai nusikvatojo ir visai laisvai kreipė-
si į vyrą:

- Ponas pagalvojo, kad tu esi mano vyras! - Ir Moliejui:

- Atleiskite, kad nesupažindinau: ponas Benys.

Susijuokė balsu ir vyras:

- Iš tikrųjų, aš išsirengęs, tarsi namie. Taip čia šilta.
Dabar jau Moliejui atėjo eilė nukaisti. Jis pažvelgė į
viena, į kita, ir pradėjo atsiprašinėti.

- Mačiau poną Luobą tamstos beieškantį. Gerai neišiziū-
rėjau...

- O, niekis, niekis, pasitaiko apsirikti, - ramino ponas
Benys.

- Mano vyras dar Tiuringijoje. Jis ten dirba. Bet netrukus
žada atvažiuoti, - paaiškino ponia.

- Tai, vis dėlto, susižinojot?

- Taip, seniai.

- Jis, vargšas, taip jums rūpinosi... Ir, pasakysiu, -
Moliejus šyptelėjo, - nebe reikalo. Toks malonus sūnelis ir žavi
ponia verti tokių pastangų.

Šio komplimento ponia tikrai buvo verta. Tamsiai žalsvos
akys, paslaptinai žvelgiančios pro ilgą primerktas blakstienas,
taisyklingas veidas, šypsniui pravertos lūpos, tankios ir žvilgan-
čios plaukų garbanos, aukšta mergiška krūtinė ir liaunus liemuo
teikė jai bręstančios, tačiau žinančios savo vertę mergaitės iš-
vaizdą. Tarsi patikrindamas savo žodžius, Moliejus permetė ponią
akimis nuo kojų iki galvos. Pastebėjusi Moliejaus žvilgsnį, ponia
koketiškai pasikraipė ir, lyg negirdėjusi jo žodžių, paprašė sės-
tis. Ponas Benys pasiūlė cigaretę ir pradėjo klausinėti, kaip jis
čia atsiradęs, ką beveikiąs, kas gero politikoj. Moliejus net ap-
sidžiaugė, kad kalba nukrypo kitur, nereikėjo ilgai rausti dėl
pirmykščio išsiškimo.

Tiek ponas Benys, tiek ponia Luobienė pasirodė esą links-
mi, nuoširdūs žmonės, moką klausytis ir pasakoti. Moliejus sužino-
jo, kad ponas Benys esąs senas Luobų šeimos bičiulis, globojās po-
nią su sūneliu ir didelėmis pastangomis įkurdinęs juos dar bombų
nemačiusiame miestelyje. Buvo žodžiais supažindintas su visa mies-
telio lietuviškąja kolonija ir jos vargais. Gyvam pašnekiesiui be-
sivystant, Moliejus per visą viešnagės popietį nerado progos pa-

klausti ponią, kada ir kaip ji susisizinojo su savo vyru.

Nebuvo progos paklausti nei vėliau. Visad jis buvo ponios nielai priimamas, pavaišinamas, bet niekad negalėjo pertraukti jos linksmo tarškesio arba pono Benio nesibaigiančio sąmojaus. Neminėjo savo vyro žmona, neprisiminė tėvo niekad ir sūnus. Jis susipažino ir su kitais miestelio lietuviais, bet ir tie niekad nepamainėjo pono Luobo. Įsijungęs į kolonijos plepalus, pamiršo ji ir Moliejus.

Tačiau yra kažkokia lemtis, kuri kartais nei iš šio, nei iš to priverčia žmogų įsijungti į kitų likimą. Taip ir Moliejui teko dar kartą prisiminti poną Luobą.

Vieną karštą gegužės mėnesio pavakari grįžo Moliejus iš apskrities miesto keletu laiškų miestelio lietuviams nešinas. Kadangi ponia Luobienė gyveno miestelio pakraštyje - pirmiausia užsuko pas ją. Radęs kambarį užrakintą, paliko laišką šeimininkei ir grįžo atgal. Prie durų, kieme, susidūrė su apvargusios išvaizdos pagyvenusiu žmogumi, kurio tautybę išdavė trispalvis kaspinėlis švarko atlape.

- O! Lietuvis, sveiki! - ištiesė ranką Moliejus.

Nepažįstamasis nuoširdžiai pakratė ištiestą ranką ir su-niurzgė pavardę, kurios Moliejus nenugirdo.

- Jūs taip pat pas ponią? Aš buvau užėjęs, bet durys užrakintos, - pranešė Moliejus.

- Gaila, - numykė nepažįstamasis. Ir lukterėjęs: - Tai gal tada bendromis jėgomis lukterėsime? Prašau naminio, - atkišo dėžutę tabako.

Abudu paėjo nuo durų ir susėdo ant cementinio tvoros pamato. Pastebėjęs prie tvoros dviratį su kuprine, Moliejus paklausė:

- Tai dviračiu? O iš toli?

- Toloka, - atsakė paklaustasis.

- O į kur taip, galima paklausti, traukiate? Gal žadate pas mus apsigyventi? - kamantinėjo Moliejus.

- Pažiūrėsiu... Aš čia lyg ir pakeliui, - išsisukinėjo. nuo tiesaus atsakymo nepažįstamasis. - Paskui, užsitraukęs dūmą: - Sakykit, tikrai ponia Luobienė čia gyvena?

- Taip, čia, - atsakė Moliejus.

- Pagaliau būsiu pataikęs. Taip sunku dabar surasti pažįstamus, - pasiskundė vyras. - Visą Vokietiją apklausinėjau, kol suradau. Net ir dabar nenoriu tikėti, kad tikrai jau čia...

Jis nebaigė sakinio, nes tuo metu ties kiemo varteliais sustojo ponia Luobienė su sūnumi. Pasižiūrėjo į sėdinčiuosius vyrus ir greitai nusivedė berniuką toliau. Moliejus nustebė. Pasižiūrėjo į vyrą, bet tas sėdėjo galvą nunarinęs, lyg nebūtų to pastebėjęs. Tik mažas pablyškimas ir pravertos lūpos neištartam žodžiui išdavė jo sumišimą. - "Negi ji nepastebėjo? Tikriausiai! Tokio nemandagumo ponia Luobienė negalėtų sau leisti", - pagalvojo Moliejus ir šuktelėjo:

- Alio! Ponia! Svečiai jūsų laukia!

Ponia neatsisuko. Nepažįstamasis nereagavo nė vienu veido raumeniu. Moliejus pakartojo:

- Nebėkit, ponia, neišsisuksit, mes čia pasiryžę sėdėti iki nakties.

Dabar ponia atsisuko ir iš tolo rimtai pasiaiškino:

- Mano malkas vagia, taiėjau pažiūrėti.

Ponia priėjo ir nepaduodama rankos piktokai paklausė:

- Iš kur jūs čia atsiradot, koks reikalas?

Moliejus sumišo. Nepažįstamasis sėdėjo toje pačioje abejingoje pozijoje. Berniukas žvalgėsi į šalis ir tylėjo. Tylėjo visi. Tada nepažįstamasis atsikėlė, priėjo prie ponios ir, žodžio netaręs, šaltai ją pabučiavo. Paskui griebė berniuką į glėbį ir pradėjo bučiuoti. Nei motina, nei sūnus į tai visai nereagavo. Nustebintas tokios nelauktos scenos, Moliejus nežinojo ką ir bepradėti. Pagaliau surado reikalingą žodį:

- Kaip matau, jūs esate giminaičiai?

- Tai mano vyras, - ramiai ir paprastai atsakė ponia.

Moliejui tartum būtų kas per galvą uždrožęs. Visiškai pasimetęs jis tik mikčiojo, negalėdamas ištarti nė žodžio. Tik po valandėlės atsipeikėjo:

- Ir būk tu man tokiu nesusivokėliu... Malonu pažinti, - atsisuko į poną Luobą. Bet tas stovėjo akis į žemę irėmęs ir negirdėjo.

- Ne visi turi susivokimo dovaną, - pasižiūrėjusi Moliejui į akis sausai pasakė ponia.

Nežinodamas, kaip šiuos žodžius priimti, ar kaip piktą pastabą, ar kaip juoką, Moliejus visai surizgo. Juokingai pasimaišęs, pastripinėjęs, nei iš šio, nei iš to, pradėjo atsisveikinti. Ko kito ir nebeliko veikti. Aiškiai buvo matyti, kad šiuo metu jis čia nereikalingas.

Ėjo gatve tarsį prikultas, kažkaip negalėdamas susigaudyti. Kas ten įvyko ir kokį vaidmenį jis pats ten suvaidino? Tik praėjus geroką galą, jam ėmė spausti širdį šio susitikimo tragiškumas. Akyse sustojo nenorinčio tėvą pažinti sūnaus vaizdas. Toliau buvo sunku galvoti. Kai jis pakėlė galvą, netoli bažnyčios pastebėjo bestoviniuojančią po gegužinių pamaldų visą lietuviškąją koloniją. Pasuko jos link ir jis.

Dar jam su visais tebesisveikinant, ponia Parugienė parodė akimis į gatvę:

- Žiūrėkit, kas gi ten per verksnys eina.

- Ar tik ne lietuvis? - pastebėjo Parugys. - Tikrai su ženkleliu.

- Reikėtų užkalbinti. Matyti, žmogų kokia nelaimė ištiko, gal kas mirė, - pasiūlė ponia Suodienė.

Tada Moliejus palinęs galvą ir tarė:

- Didelė nelaimė - didesnė negu mirtis.

Visi sužiūro į jį, o Suodys šūktelėjo:

- Po kelmų, juk tai ponas Luobas!

- Ponios Luobienės vyras? - smalsiai riktelėjo kiti.

Suodys norėjo Luobą gintis, bet Moliejus jį sulaikė:

- Nedidinkit žmogui skausmą. Tegu išsiverkia.

Luobas ėjo palinkęs, retais sunkiais žingsniais. Paskui stabterėjo, atsisuko, pasižiūrėjo į bestovinius tautiečius, nubraukė ranka ašaras, sėdo ant dviračio ir iš lėto nuvažiavo.

1945.VIII.20

T ū b i n g e n

L A U K I M A S

Mes visi laukiame dienos, kada grįšime į
savo Laisvą Tėvynę.

Trumpai tik suklykia žuvėdra užkimus.
Migla. Jokio garso. Kurtu.
Einu ir galvoju, kad turi laukimas
Sunkius geležies batus.

Ir eina laukimas paniūręs ir lėtas
Per kančią naktų ir dienų,
Ir mano širdy įsiai kruvinas pėdas
Išspaudžia kiekvienu žingsniu.

Prie žemės prisiplaka vėjas nurimęs
Ir žiūri į bukų šakas.
Einu ir galvoju, kad turi laukimas
Sunkias ir skausmingas rankas.

Ir lipa laukimas dienom ir savaitėm,
O niekad, o niekad - tolyn.
Jis plaukus paliečia, ir tampa plaukai tie
Lyg debesys spalio - žili.

Ir vakaras leidžias, ir alksnis parymęs
Migloj lig aušros išlaikys.
Einu ir galvoju, kad turi laukimas
Piktas ir užkeiktas akis.

Ir eina laukimas nuo durų lig durų,
Lyg pasaka baisiai graudi, -
Ir žiūri į širdį, ir žiūri, ir žiūri. -
Ir tyliai subyra širdis.

1945 gruodis
Haffkrug

P A V E I K S L A S

Sėdi vaikas. Pakrantė. Ir smėlis.
Neapmatoma jūra priešais ten.
Nori perpilti vaikas duobutėn iš smėlio
Visą jūrą su kevalu riešuto.

Tai ne švento Augustino legenda -
Tai mano siela palinkusi,
Kuri, kaip tas vaikas vandenio,
Neišsemia tėvynės ilgesio.

E R O D A S

1.

Atdarykite visus vartus plačiai -
Aš jus sveikinu karaliai, jus, svečiai.

Jūs keliaujate iš žemių tolimų -
Sakot žvaigždė jums vedė iš namų.

Aš girdėjau vakar naktį, sutemoj,
Kad jūs einat nusilenkti šviesai Jo.

Kai Jį rasite - sugrįžkit pas mane
Su šita visus apėmusia žinia.

Nusilenkti aš taip pat jam ketinau -
Jis toks mažas, Jis toks mažas - aš žinau.

2.

Ir vėl temsta jau skliautuotieji langai.
Susirinkit fariziejai, kunigai.

Susirinkit, pasakykite visi -
Kurlink vedė karalius žvaigždė šviesi.

Mintis grauzia įkyriai mane viena:
Kur Karalius yra gimęs anąakt.

Kuris kelias, kurs iš čia į Jo namus,
Pasakykite, išburkit - sakau jums!

Aš globoti Jį žadėjau, ketinau -
Jis toks mažas, Jis toks mažas - aš žinau.

3.

Danguj ryto jau atodūsiai melsvi.
Einu vienas ir nebetikiu savim.

Daug naktų jau nemiegota, daug karčių,
O Karaliaus neregėjau, nemačiau.

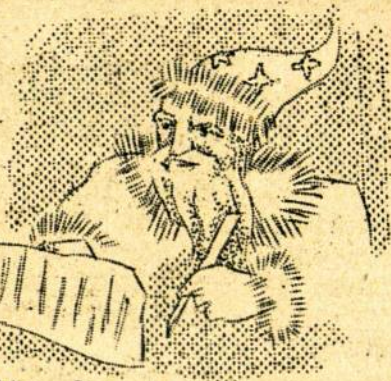
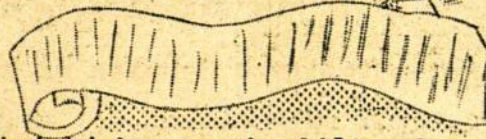
Lyg pro užraktus, pro sienas, grandines -
Neateina jokios žinios lig manęs.

Man pakaks pakelt tik ranką - ir Jis kris,
Jis toks mažas, Jis toks mažas, mažas Jis - - -

* * * * *

F. M. Pravičius

REGISTRACIJA

Viso to pradininkė buvo, vis dėlto, Marytė. Ji pirmoji sukėlė tą mūsų mažųjų bendruomenės paniką.

Automobiliui sustojus prie verandos ir iš jo išlipus gydytojai su gailėstingąja seserimi, Marytė šovė už namo kampo, ir ir tiesiog nuostabiai greitai suskubo aplakstyti visus butus, šaukdama:

- Atvažiavo skiepyti!

Toji aplinkybė yra nuodugniai išaiškinta ir nekelia jokių abejonių. Tačiau liko neišaiškinta, kas, galų gale, suorganizavo visuotinį mažųjų pasitraukimą į mišką. Galėjo atsitikti ir taip, kad tikro organizatoriaus nebuvo ir viskas įvyko savaime. Žinoma tik tiek, kad pirmieji miško link pasileido Kaziukas, Aldona ir Petrukas iš pirmo aukšto, tuoj po jų išbėgo Vytukas iš antrojo aukšto ir prisidėjo prie pirmųjų bėglių pusiaukelėje į pamiškę.

Po to nepraėjo nė penkių minučių, kai visi mažieji vilos gyventojai paliko savo butus ir atsidūrė miške arba buvo pakeliui. Evakuacija neapsiėjo be gaudžių scenų. Pirmame aukšte dviejuose butuose paliko du visai mažamečiai mažųjų bendruomenės nariai: Kaziuko sesutė, trejų metų Živilė, ir Aldonos brolis, dvejų metų Algis. Juodu išgąsčio pilnomis akimis stebėjo visuotiną bėgimą, ketino prie jos prisidėti, bet nesuskubo ir prāvirkto tokiais dangų veriančiais balsais, kad širdis plyšo, klausantis jų raudojimo. Antrame aukšte verkė taipgi dar nepilietintas pusseptintos savaitės amžiaus, galutinai nenustatyto vardo žmogutis, bet, sprendžiant iš jo verksmo, tenka manyti, kad jo ašarų priežastis nieko neturėjo bendro su anų dviejų raudojimu. Greičiausia, jis pripuolamai tuo metu bus nubudęs ir pajutęs staigų alkio priepuolį.

Marytė, apibėgusi bemaž visus butus, irgi pasileido į mišką. Bėgdama ji tarpais dairėsi į vilą, tačiau nepastebėjo jokių įtartinių reiškinių toje pusėj. Tik būdama jau netoli pamiškės ir dar kartą apsidairiusi, ji pamatė parbėgančius: Elenutę iš kampinio buto prie virtuvės, ir Romutį iš palėpės. Ji nustebo, pažinusi Romutį, nes, bijodama atsidurti užklypta, į palėpę nebuvo užkopusi, ir ją kiek kankino sąžinė, kad buvo palikusi berniuką neįspėtą. Ji pamačiusi, jinau lengvai atsiduso ir nustatė, kad pasitraukimas įvykdytas visiškai vykusiai, pasilikus tik tiems, kurie dėl savo silpnumo turėjo būti palikti, kaip neišvengiama kiekvieno pasitraukimo auka.

Bėgliai susispietė netoli pamiškės, už krūmeliais apaugusio kalnelio. Čia įvyko pirmas pasidalinimas patirtais išpūdžiais ir pasitarimas.

.....: 31 :.....

Pašukavęs pamiškėje, tačiau nieko tuo nepėšęs ir tik tarp medžių pamatęs pasitraukiančią užpakalinę būrio saugą, kurią sudarė pamiškėje buvę žvalgai, ponas Kerpė irgi pasitraukė į suaugusiųjų pozicijas.

Pirmam pavojui praėjus, vado įsakymu būrys grįžo į pirmąją savo stovyklavimo vietą.

Bandymas bėglius užpulti netrukus pasikartojo. Šį sykį jis buvo rimtesnis. Iš vienos pusės todėl, kad puolančiųjų pasirodė daugiau, o antra vertus, visi jie nešėsi įvairių drabužių, apsiaustėlių, paltukų, kepurėlių.

Puolimui einant per lauką miško linkui, bėglių stovykloje vyko žaibo pasitarimas.

- Mamytė atneša paltuką... Man šalta... - pareiškė vienas žvalgų, atbėgęs pranešti pavojų.

- Ir man... Ir man... - pasigirdo balsai.

- Taip... Kai prieis su paltuku, tada neištrūksi... Nuvės namo... - pastebėjo Aldona, kiek drebėdama nuo šalčio ir pamėlusia nosimi.

- Aišku, - pritarė Kaziukas.

- Traukiamės. Nuspręsta. Ne tam čia tiek šalom, kad išgautų dabar kaip viščiukus, - tarė Vytukas.

Antrasis pasitraukimas vyko palaipsniui, nuo vienos krūmų uždangos prie kitos, taip kad puolantieji matė besitraukiančius, bet jų pavyti negalėjo.

Tos gaudynės truko ilgokai, tačiau jas laimėjo bėgliai, nepasidavę nei pažadams, nei grasymams. Puolančiųjų būrelis gėdingai pasitraukė namo.

Gal pusvalandžiui praslinkus po to įvykio, nauja žinia sukrėtė mūsų būrelį.

- Eina vėl su drabužiais, - skubiai pranešė vėl atbėgęs žvalgas.

- Kas eina?

- Kas?

- Juozukas, Meilutė ir dar kažkokie du berniukai iš vilos

.....:.....

"Marta"... Visi apsikrovo drabužiais, - pasakojo žvalgas.

- Gal čia klasta? - suabejojo Petrukas.

- Kokia klasta. Ką jie mums gali padaryti? Prisileidžiam juos, - nusprendė Vytukas.

Kai žvalgo išvardinti vaikai priėjo prie būrelio, jį rado pasirengusį bet kuriam atvejui, jeigu pasiuntinių atvykimas pasirodytų klasta.

Vytukas, Kaziukas, Aldona ir Algirdukas pasiliko vietoje, pasitikti atvykstančiuosius, o likusieji buvo pasitraukę bent per šimtą žingsnių ir pasirenkę kiekvienu momentu skubiausiai trauktis toliau.

- Kas jus atsiuntė? - paklausė Vytukas.

- Tavo dėdė. Davė mums tuos drabužius ir pasakė, kad neuštumėm jums, nes sustipsit nuo šalčio. Tai ir atnešėm, - pareiškė vienas atvykusiųjų.

- Ko jūs pabėgot? - pasiteiravo atėjusi mergaitė.

- Skiepyti atvažiavo, tai ir pabėgom, - pareiškė Aldona, imdamasi savo paltuką iš krūvelės suverstų drabužių.

Ji greitai apsivilko ir su malonumu nustatė, kad dabar galės laikytis nors ir ligi pat vakaro.

- Skiepyti? Nieko negirdėjome apie jokią skiepimą, - pasakė mergaitė.

- Skiepys poryt. Ambulatorijoje... Ir mes eisim skiepytis, - pridūrė vienas berniukų.

- Eisit? Mes neisim, - kietai pasakė Vytukas. - Gal ir poryt skiepys, bet šiandien mūsų skiepyti atvažiavo gydytoja su sesute, - pasakė jis dar.

- Gydytoja atvažiavo pas poniją Ramoškienę. Sako, jai su širdimi blogiau pasidarė, tai ir atvažiavo išsvirkšti vaistų, - pranešė mergaitė.

Vytukas su nemažu nepasitikėjimu pasižiūrėjo į ją ir pasakė:

- Gal nežinai? O gal tik tyčia sakai?

- Tikrai žinau. Jau ir išvažiavo, - ginčydama tvirtino mergaitė.

- Jeigu meluoji, tai žinok, kad daugiau į mūsų kiemą žaisti neįsileisim niekad, - išpėjo dar Vytukas ir šuktelėjo visiems, kad rinktųsi prie drabužių.

Po valandėlės visas būrys patraukė namo, tačiau iš karto nėjo į savo butus - visi pasiliko kieme, o į namus įėjo Vytukas su Aldona patikrinti pasiuntinių atneštą žinią apie gydytojos išvykimą.

Žinia pasirodė esanti teisinga, ir netrukus visi subėgo į savo namus.

Priešpiečio ir pietų metas praėjo ramiai.

Vaikai buvo net kiek nustebę, kad jų pabėgimas ne tik nesukėlė suaugusiųjų pykčio ir barimo, bet ir iš viso, jie net nebuvo klausinėjami.

Tačiau po pietų nauja žinia, kaip perkūnas žiemos metu, trenkė mūsų mažųjų bendruomenę.

Iš kur toji žinia atėjo, kas pirmas ją pranešė, išaiškinti nepavyko. Gana to, kad po pietų visi vaikai sužinojo, jog drauge su gydytoja buvo atvykęs dar kažkas ir darė kažkokius vaikų są-

-----: 33 -----

rašus, pravedė kažkokią registraciją.

Visa tai gal ir nebūtų ypatingai vaikus sudominę, jei ne tai, kad žinia apie kažkokią registraciją buvo neaiški ir ir įvairiausiai pasakojama. Vieni vaikai sakė girdėję apie registraciją skiepijimui, kiti apie registraciją Kalėdų dovanoms gauti, tretieji minėjo saldinius ir šokoladą, tačiau niekas nežinojo nieko tikro.

Esant tokiems dideliems neaiškumams, buvo nuspręsta, kad visi susirinks kieme, kur reikals bus aptartas nuodugnai.

Po gana ilgų ginčų buvo nuspręsta Vytuką ir Aldoną pasiųsti pas poną Kerpę, sužinoti tikrai, kas buvo ir kuriam reikalui buvo daroma kažkokia registracija.

Vaikų tėvai ir kiti suaugę nieko tikro tuo reikalu pasakyti nemokėjo. Minėjo kažką, esą, kažkas buvęs, kažką surašinėjęs, bet kam ir kas - neaišku. O ponas Kerpė turi tikrai žinoti. Jis namo seniūnas, dirba raštinėje, be jo negalėjo būti pravesta jokia registracija.

Kol pasiųstieji delegatai grįžo, visi mūsų mažieji, susispietę po didžiuliais kaštanais kiemo kampe, vis tebesvarstė šį painų klausimą.

Kažkuris pasiūlė žaisti klases, kol grįš Vytukas su Aldona, bet nebuvo nuotaikos, ir žaidimas neįvyko.

Pargrižtančiuosius pasitikti visi išbėgo į vidurį kiemo ir apspitę vienas per kitą klausinėjo:

- Kas buvo? Kas?

Vytukas su Aldona atrodė susirūpinę.

- Kalėdų Senelis buvo, - pagaliau pratarė Aldona.

- Kalėdų Senelis!

- Surašinėjo gerus ir blogus vaikus, - pridūrė Vytukas.

- Sako, atsinešė didžiulį sąrašą, surašytą ant tokio labai stipraus popieriaus, pergamento. Jį laikė po pažastimi susivyniojęs. Įėjęs į raštinę pradėjo vynioti - tai kol surado vietą, kur turi būti surašyti mūsų namo vaikai, pusę raštinės to popieriaus privyniojo. Paskui ėmė klausinėti, ar mes geri vaikai, ar blogi vaikai.

- Na, ir kaip pasakė?

- Mūsiškiai suaugusieji pasakė, kad šiaip esame neblogi vaikai, galima būtų įrašyti į gerųjų sąrašą. Bet Kalėdų Senelis dar nenurimo, jis pradėjo klausinėti, ar mes skiepijomės, - kalbėjo toliau Vytukas.

- Tai tau! - vėl pasigirdo balsai.

- Ir tada pasakė, kad visi vaikai, kurie tik nesiskiepija, turi būti įrašyti į blogųjų sąrašą, ir Kalėdų Senelis per Kalėdas jų neaplinkys ir dovanų jiems neatneš, - baigė savo pasakojimą Vytukas.

Valandėlę truko tyli.

- Tai kaip dabar bus? Kaip darysim? - pasklido klausimai vienas po kito.

Ir vėl visi nutilo.

Pagaliau Vytukas prabilo pirmas:

- Tur būt, eisime ryt visi į ambulatoriją skiepytis. Dėl dovanų - tai tiek to, galas jų nematė, gal ir neičiau, bet Kalėdų Senelis pasakė dėdei, kad didelė gėda yra vaikams bijoti ada-

-----:-----

tos įdūrimo. Kad toks skausmas tai yra niekis, palyginti su skausmais ir kančiomis, kurias patyrė žmonės per karą ir kenčia dar ir dabar. Ir kad neišaugt nei tikras vyras, nei tikra moteris iš tokio vaiko, kuris bijo adatos įdūrimo, - kalbėjo toliau Vytukas.

Visi vaikai žiūrėjo į jį, o paskui nuleido akis į žemę ir išsiskirstė kur kas.

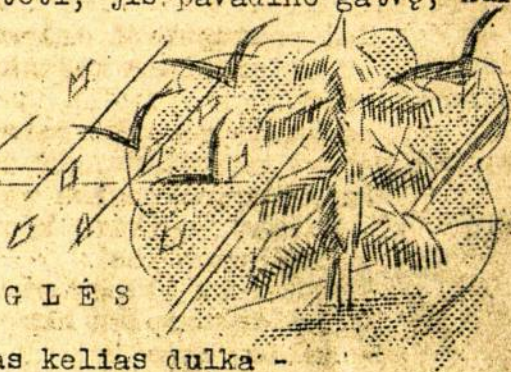
Man labai gaila, kad kaip tik kitą dieną turėjau išvažiuoti į ilgesnę kelionę ir nesužinojau, ar mūsų vilos vaikai nuėjo skiepytis, ar ne.

Vis dėlto, manau, kad taip - nes Kūčių dieną iš ryto tramvajuje susidūriau su nepaprastai atrodančiu senuku. Jis buvo įsisūpęs į platų apsiaustą su gobtuvu galvai, iš po kurio kyšojo ilga, balta barzda. Jis turėjo užsimetęs didelę, pilnai prikimštą kuprinę.

Įsikalbėjęs su juo sužinojau, kad jis vyksta į stotį ir pirmuoju traukiniu ketina važiuoti į mūsų miestą.

Paklaustas, kur žada apsistoti, jis pavadino gatvę, kur yra mūsų vila.

V. Seryvydas

STOVI ŽALIOS EGLĖS

Baltos snaigės krinta, baltas kelias dulka -
Pro eglėną aukštą skrenda varnų pulkas.

Skrenda varnų pulkas ir sparnais mosuoja,
Stovi žalios eglės sidabrinėm kojom.

Kiekviena eglaitė su karūna sniego -
Prie kiekvienos kojų pilkas zuikis miega.

Miega zuikis, miega - ir gražiai sapnuoja:
Stovi žalios eglės sidabrinėm kojom,

Nuo šakų žvaigždutės balto sniego dulka,
Virš šakų pro girią skrenda varnų pulkas.

Sukranksėjo varnos, taip per visą dangų,
Ir pabudo zuikiai - baisiai išsigando.

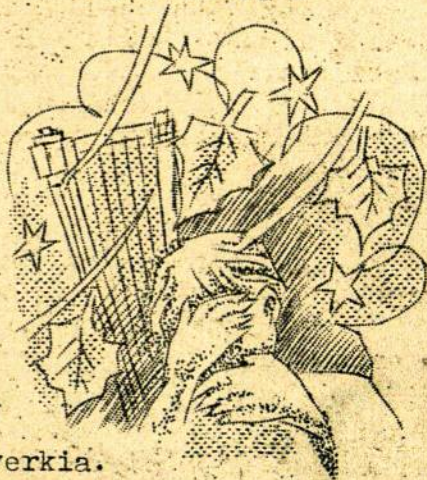
IS PASAULINĖS POEZIJOS

Paul Verlaine

RUDENS DAINA

Girdžiu aš arfos balsą
Artėjant rudens -
Ir mano širdis,
Sužeistoji širdis
Jau ilgesiu gyvens.

Išmušo valanda...
O, kaip viskas vysta.
Ir nyksta darganoj.
Galvoju apie jas -
Paskendusias žvaigždes,
Ir pavargus mano siela verkia.

Svyruojančiais žingsniais,
Be tėvynės
Per aštrų vėją klystu,
Klystu, klystu,
Tarytum lapai,
Lapai,
Kurie jau vysta.

Antun Beanko Simic

N I E K A D N E P A S I E K S I

Savo mintys Dievą pasiekt neįstengsi tu niekad.
Mintys šešėliais į tuštumą temstančią kritę nurymaus.
Dievas gyvena aplink daiktuosė, ir Jis prie tavęs visad
lieka -
Jis atdūsiuos virpa, skambėjime, Jis žydi kančioj ir
troškimuos.

Dievas juk visad šalia Tavo gyvenimo tako,
Rankom gali jį paliesti, dangaus melsvumo įmatyti.
Iš veido tavos mylimosios šypsos tau Dievas, ir šneka,
Jojo šviesoje dingsta paslaptys - meilė tik švyti.

Neklysk mintimis, nes į tuštumą jos įbangavę.
Dievas yra prie tavęs, tu geri Jį galvojimu savo.

Iš aukšto dangaus, debesų susirinkusių kloniais
Šypsos tau Dievas, blizgąs spinduliuojančioj savo malonėj.

B E L A I S V I O S A P N A S

Jis sunkiai miegojo dirvoj juodoj.
Krito saulė slopi ir gelsva.
Laikė piautuvą rankoj, ir smėlio kaitroj
Garbanota jo skendo galva.
Ir sapno šešėlių blankioj tolumoj
Prieš jį kilo gimtoji kalva.

Tyliai Nigeris didis pliuškeno prieš jį
Tarp bekraščių erdvių mėlynų.
Vėl karalium jis buvo, ir palmių glėby
Skendo žvilgsnis tarp lapų švelnių.
Ir skambėdami leidos į slėnį žemyn
Karavanai iš jojo kalnų.

Ir vėl karalienei juodakei smagus
Į tamsiąsias žiūrėjo akis,
Ir šypsojos meiliai, glamonėdams vaikus,
Veide palaima žaidė smagi.
Ir ant skruostų pro sapno banguotus rūkus
Džiaugsmo ašara krito sunki.

Jojo jis paupiais anta žirgo eiklaus,
Ir pažįstamus matė krantus.
Ir sidabro žašlai į žašlus ėmė gaust,
Ir tyloj kėlės aidas kurtus,
Ir į balną pro vakaro tylą sunkaus
Plakės makštys trijų jo kardų.

Priešaky, lyg skarelė rausva, kruvina
Greitai lėkė flamingas žavus.
Jis jį vijos. Naktis tyliai krito žvaina.
Tamarinai žymėjo krantus.
Ir švytėjo pro kafų trobas melsvuma:
Vandenyno platumas gilus.

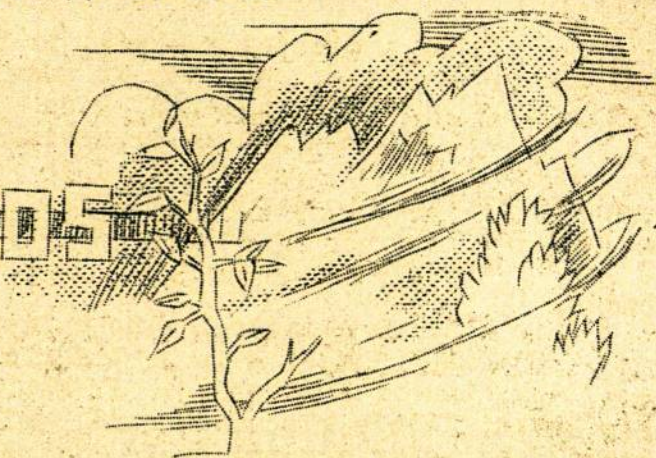
Naktį liūto girdėjo siaubingus riksmus,
Ir hijenų kaukimą toli.
Ejo upės krantais begemotas sunkus,
Lūžo nendrės ir krūmai žali.
Ir tarytum girdėjo, kaip balsas didus
Sakė jam: Jau kova netoli.

Milijardais netylančių niekad balsų
Miškai garbino laisvę čia pat.
Ir kvėpavime žemės, aukštų debesų,
Dykumės tai skambėjo kape.
Sypsena nuriėdėjo jo veidu visu,
Ir blakstiena sulipo šlapia.

Ir nejuto kaitros. Negirdėjo visai:
Sudejavo botagas miklus.
Sapnas ėjo miglos užliūliuotais laukais,
Ir nuėjo į mirtį tylus.
Ir paliko lavoną lauke padrikai.
Ir vidudienis krito gilus.

M. Keršis

NUOLAUŽOS

Iš plk. J. Giedraičio pasakojimų

Žmogus stovi prie lango, ir prieš akis žemai guli purvynas, ir aukštai kabo pilkuma, tokia pat dumblina, kaip žemės dirvos. O tolumoje niūkso miškas.

- Ar tai yra miškas? - piktai galvoja žmogus, - jis net iš toli neatrodo tamsus, jis yra kaip laukuose susmaigstyti kartuvių stulpai. Miškas! Ir šita visa aplinkui skaitosi žiema?

Žmogus atsidūsta - jis nori nusigręžti nuo lango ir imti ką nors dirbti, tačiau jis negali pasijudinti - nykuma laiko jį prištą prie šitos vietos, prie šito murzino regėjimo.

- Kaip bėga laikas, - galvoja žmogus, - jis bėga tarsi katinas su septynių mylių batais - greitai ir negirdimai, jis nusineša jaunystę, gamtą, šalis. Ir istoriją, ir valstybes. Kaip vėjo malūnas suka jis viską - ant vieno sparno iškelia ramų gyvenimą, ant kito pakabina karą - ir viską sumala. Ir jis pakelia tave ir sustoja: negali nulipti, nei pasitraukti - tiktai laukti. Toks yra ištrėmimas.

Antras. Antras ištrėmimas. Tiktai aną kartą jis buvo kitokesnis, nes tas, kuris nėra gėręs iš laisvės šaltinio, nėra ir supratęs, ką reiškia matyti jį išdžiūvusį. Ir anas karas, tas, kurį vadino didžiuoju, ir kuris dabar atrodo toks mažas - buvo geras: juk jo trenksmai suardė mūrus, kuriais mes buvome aptverti.

- Taip, - galvoja žmogus ir nusišypso, - ir dabar man atrodo, kad yra buvę gražių dienų anais baisiais metais.

- Gaunu gero vyno bonką, - pasakė draugas, vienintelis tarp visų svetimųjų karininkų Vengrijos pasienyje Karpatuose. - Pažadėk, kad išgersi ją su manimi Kučių naktį.

O po dviejų dienų draugas sako vėl:

- Velnias čia prikišo savo nagus: turiu nešti tarnybą sargybos lizde - ačiu už malonę. Tris paras. Vienas. Kaip aitvaras lakšiu šitą vyną Kalėdų rytą.

- Savo pažado aš neatsiėmiau, - sako jis, ir - - -

Kučių vakarą jis stovi Karpatų papėdėje. Temsta, ir takas nyksta - jo visiškai nėra - laikas nuo laiko prakasdamas lazda sniegą nuo užmaskuotų telefono laidų, jis orientuojasi kelią. Kojos slidinėja, kopti yra sunku.

"Jeigu šituo keliu eičiau namo, į Lietuvą - tur būt, užskriačiau", - galvoja jis ir sustoja.

Namie namiškiai renkasi, ir netrukus sės už stalo, bus uždegta eglutė, visi pagiedos ir pagalvos apie jį, esantį fronte, nežinia ar begyva šią valandą. Ties jo vieta bus padėta plotkelė.

Jis sukandą dantis ir apsižvalgo. Žemai iš tamsių pastatų matyti žiburiai, jie atrodo kaip fakdlai įkišti į sniegą - o aukštai viršūnės baltuoja suotėmyje, tarsi milžiniška balta meška ant juodo kilimo. - Viskas yra svetima.

Yra pusė dvyliktos, kai jis susilenkęs įlenda į sargybos būdelę ir sušunka:

- Ar tu neišgėrei mano dalies?

Kaip vaikas, kaip sentimentali mergaitė susijaudina draugas, apkabina ir bučiuoja jį. Ir skubiai ruošia vaišes: ant medinės šovinių dėžės klojama nosinė, eglės šaka guli ant jos, duona, mėsos gabalas ir deganti žvakė. Ir pastato bonką vyno, seno, gero vengriško vyno.

Tys kareiviai išeina aplankyti kaimyninį sargybos postą, ir du jauni kardininkai lieka vieni prie Kūčių stalo. Sėdėti čia nėra patogu, ir neiškirose šviesose jie atrodo tarsi būtų pasislėpę vagių laudynėje, tačiau niekuomet nebuvo buvęs toks skanus valgis ir niekuomet taip nesinorėjo kalbėti ir pasakotis - viską, viską. - Ir kvėpia eglės šaka ir žvakės degimas, ir nuvarvėję ant nosinės vyno lašai dvelkia kaip sirpstancios vynuogės. Ir per gyslas eina jis, senas vengriškas vynas, kilnus vynas - jis ištirpina šitas žiaurias Karpatų uolas, ir vėl gyvenį žydinčioje lygumoje, tiki į meilę ir viską gera.

Paskui vynas yra baigtas, bonka yra tuščia - žvakė persišviečia per ją. Ir draugai išeina į orą. Yra tiek daug žvaigždžių, jog stebi nebe jas, o retą sklypelį dangaus mėlynumo. Ir ant vienos keteros pasirodo vėlyvas mėnuo - jis ką tiktai užtekėjo ir yra raudonas.

- Žiūrėk, jis kaip pūslė, pripilta vyno, - sako draugas, ir jie abu juokiasi, ir susijuokia aidas, minkštas, nugrimzdamas į sniegą.

Bet pamažu juos apleidžia šitas budrus linksmumas, kuris buvo apėmęs, išėjus į šaltį. Jie jaučiasi kažkaip keistai, kad nei juokas, nei raudojimas neleistinas šitoje vietoje, šitame laike. Jie tyli ir žiūri. Nereikia žvalgytis nei atsigręžti, tiktai stovi ir matai: viršuje, ir po kojomis, ir iš visų šonų yra didumas, jis apkurtina labiau už šūvio trenksmą ir gąsdina daugiau negu mirtis - jame jautiesi pranykęs ir negali kovoti.

Kai jie pasižiūri į vienas kitą, abu mato antrojo išblyškusių veidą - ir draugas prataria tyliau, prikimusiū balsu:

- Grįžkime vidun.

Ten iš lėto į juos sugrižta žmogiškas šilimos ir paprasto gyvenimo jausmas - ir naktis praeina draugiškoje kalboje.

Teka saulė, kai jis leidžiasi atgal, ir ji yra raudona, kai pasikelia ties viršūne - ji yra raudona, kaip skaistus jausmas skruostas, ir ji padaro kalnus, žemę, sniegą ir žmones tokius, jog nori dainuoti iš džiaugsmo.

- Šitai Dievas viską sveria pusiau, - sako žmogus ir krūptelėja: prieš akis klojasi lyguma, pritvinusi vandens, drėgmė lenda pro namų stogus ir į žmonių nuotaiką, ir nėra nei kašnelio sniego, nors yra atėjusios Kalėdos.

- Jeigu šitą svetimą nemalonią žemę užklotų sniegas, gal būt namai atrodytų arčiau? - klausia jis, ir ji apima liūdnos, pa-

vargusios mintys. - Toji nyki Vokietijos šiaurės žemė, nuoga žemė. Ją papuoštų net sniegas: jis miškus paverčia pasakomis, o lūšnas - rūmais, ir niekas negali sutepti jo spalvos.

- O žmonės? - ginčijasi kažkas jo viduje. - Žmonės, taip. Kaip ant baltos staltiesės vyną - užlieja jie ir sniegą savo artimųjų krauju.

- Tačiau kartais tai būtina, - tvirtai taria sieloje kitas balsas. - Kaip dažnai dabar nusidažo sniegas ten, Lietuvoje, kai vyrai ginasi nuo milijonus kartų gausesnių plėšikų ir įveikia juos.

Šitie vyrai! Nesitikėti iš niekur pagalbos, žinoti, kad jų vienintelis sąjungininkas žemėje yra jie patys, vienintelis, kas neišsigina jų, yra mirtis - žinoti, ir, vis dėlto, kovoti!

Tokie patys buvo jų broliai, tėvai ir, gal būt, kariaujančiuose miškuose slepiasi dar ir tie patys, kurie anais kūrimosi laikais neskaičiavo, kokios jėgos gula ant jų - tiktai laikėsi: mūsų žemė yra tiktai mums, ir laisva žemė! Ir jieėjo per visas kautynes, per visus miestus, kurie buvo išplėsti iš užgrobikų, kas jie bebūtų.

Iš visų tų dienų, per kurias jis pats buvo perėjęs su tais vyrais, ryškiausiai švystelėjo vaizdas, kaip jie vadavo Radviliškį iš bermontininkų. Antroje gruodžio pusėje, nesiruošdami švęsti linksmų ilgų švenčių šiltame užpečkyje, prastai ginkluoti, menkai apsirengę.

- Ech, vyrai! - žmogaus veidas nušvinta ir akys šypsosi, jis valdomai ir plačiai mostelėja ranka. - Su ta sauja žmonių reikėjo ir siausti iš šono, ir pulti! Ir kiek tebuvo tos artilerijos! Dieve, kokios puikios buvo tos dienos, kai mes patys galėjome išvairyti savo priešus, patys - savi kareiviai.

- Kur tu esi dabar, mano viršila? - galvoja jis, ir iš praeties tolumos pats girdi savo balsą:

- Viskas tvarkoj, viršila? Butai yra?

Stambus žemaitis juokiasi, tarytum žvengdamas, ir baubia atsakymui:

- Tvarkoj, tvarkoj, tamsta vade!

- Arkliams pašaras geras?

- Merga po vaiko galėtų būti! - rimtu veidu kalba viršila.

O, taip, viršila, puikiai tu rūpinaisi kareiviais ir arkliais, ir, tur būt, gerai užlaikėi savuosius, kai grįžai namo ir įsitaisi savanorio sklype.

Ir staiga žmogus pagalvoja:

- Kas gi dabar važinėja mūsų arkliais?

Ir tarytum tais arkliais užkinkytos lekia mintys - tiesiai į namus, puola šuoliais šimtus kilometrų, tūkstantį ir daugiau, ir štai jau daro tiltas per Širvintą. Šnera upė - pirmiau niekuomet nebuvo įsiklausęs, kad vanduo gali kalbėti. Ir kiek daug paukščių gyvumo pakrantės krūmuose - to anksčiau nebuvo regėjęs.

Ką mes matėme tada, kai galėjome matyti, palyginus su tuo, ką dabar galėtume išvelgti. Tarytum į mūsų batą netyčia būtų įkrięs paparčio žiedas ir atvėręs nuostabius regėjimus.

Ir kai įeini į sodą, į tą jauną, savo sodintą sodą - pamatai, kad jis yra gyvas ir kenčia kaip žmogus, ir kenčia ne tiktai speigą. Ir stovi tarp tų medžių, klausaisi ir žiūri, ir toliau nebeišdrįsti eiti. Pagalvokite, net mintis neturi drąsos prieiti tėviškės tvartus ir pasižiūrėti gyvulių! Ir dar mažiau ji turi drąsos

įeiti į namus, į savo namus. Ne, šaukia mintis, nereikia - tu tik prisimink, kaip švelnia ranka esi glostęs savo gyvulius, kaip tavo žmonai pašaukus rinkdavosi visi į šeimnininkės balsą ir tavo sūnus didele draugo meile mylėjo juodbėrį. Nereikia nė įsitikinti, kas yra įvykę su jais visais, tegu mūsų atmintyje jie tebestovi kiekvienas toje vietoje, kurioje juos palikome.

Ir kaip tu dabar įeitum į namus? Jie buvo pašventinti nuostabiais išgyvenimais. Meilė dėjo jiems pamatus ir klojo stogą. Kilni šeimos dvasia neužmigdavo naktį nei apleisdavo dieną juos saugojusi, kiekvienas įėjęs jautė jiems pagarbą. Argi ne čia gimė tavo kūdikiai, ir jų vaikiškos ašaros yra išbarstytos visur, o jų juoko yra dar daugiau?

Laisvai ir pilna sauja šeimnininkų rankos dalinosi savo geru su neturinčiais, ir joks elgeta nėra iš ten išėjęs nesušelptas. O taipgi čia lankydavosi linksmi geri žmonės, svečiai ir draugai. Ar tu nori pamatyti, kas dabar sėdi už tų stalų, kurie anuomet kėlė vaišių gausumą, visos sodybos derliaus grožį? Pasižiūrėti, kur kabo gražus klastingos lapės kailis, ir pilka vilko išnara, ir šerno iltys - medžioklės pasididžiavimas?

Ne, - sako sau žmogus, - nieko nenoriu žinoti, nenoriu! Ir negaliu, - susijuokia jis karčiai. - Ir ką gi aš galiu sužinoti, stovėdamas čia ir žiūrėdamas į vokišką daržą?

Dabar jis nusisuka nuo jo ir šaukia sūnų:

- Išeinam pasidairyti, gal, vis dėlto, kas nors yra panašaus į Lietuvą? Koks nors debesis, ar ežia laukuose.

Už namų tiesiasi rugienos, ir kai jie žengia per jas, sūnus susimąsto:

- Klausyk, tėti, kaip gi čia jaučiasi jauni želmenys? Namie jie miegodavo visą žiemą po sniegu tarsi po patalais, o čia - vos iškiša nosį - zulkis tuojau ir nurauna. O! - staiga pašoka jis. - Žiūrėk, tėti!

Už kelių žingsnių nuo jų sėdi zulkis, ir tėvo rankos sudreba - medžiotojo rankos.

- Ach, tu proletare nelaimingas, - sako jis, - net ir tu žinai, kad aš neturiu šautuvo.

O kai jie eina toliau, jie pamato kitą, ir dar vieną, ir dar vieną.

- To tai jau perdaug, - galvoja tėvas, jis pasuka į namus ir barasi: - Begėdžiai! Viskas čia darosi atūlai, šitame nevykusiam krašte. Tikriausiai čia kur nors koks nors užsilikęs baronas laksto kiauras dienas, nesurasdamas net varnos taikiniui. O namie į tokią smulkmeną aš ir akies nepakreipdavau - baisus čia grobis - zulkis.

Prie slenksčio mažasis sūnus ima jo ranką ir traukia į vidų:

- Matai, matai, kokia eglutė? Atsinešėm iš miško. Toli reikėjo eiti, bet visai tokia, kaip namie, ar ne?

Tėvas žiūri ir paliečia pirštais: eglė, tikra eglė. Jis perbraukia ranka per akis, kažkoks džiaugsmas skaudžiai paliečia širdį: tarytum atėjo pasveikinimas nuo širvintos krantų.

Fruccio Busoni

JAUNYSTĖS PRISIMINIMAI APIE DIDŽIUOSIUS MUZIKUS

Po kompozitoriaus F. Busoni mirties, buvo rastas rašinys italų kalba "Chiarichierata d'un musicista", kurį jaunasis Busoni parašė eidamas devynioliktuosius metus. Čia Busoni aprašo savo prisiminimus apie Robert Franz, Hans von Bülow, Johannes Brahms ir Anton Rubinstein.

Čia paduodamas lietuviškas šito rašinio vertimas.

Frohnleiten, Styrija, 1885 m. spalio mėn. 7 d.

Turėjau laimės dažnai sueiti į kontaktą su talentingais ir garsiais žmonėmis. Čia noriu pasidalinti gautaisiais įspūdžiais ir atpasakoti kai kuriuos pasikalbėjimus.

Pradedu susitikimu, įvykusiui Leipzige. Kistner leidykla nupirko keletą mano kūrinų, ir aš nuvykau ten perduoti rankraščius. Tamsiame, nedideliame kambarėlyje, su vienu langeliu į kiemo pusę, prieblandoje prie stalelio sėdi senis; be barzdos, ilgi jo plaukai siekia pečius. Prieš jį ant stalelio guli keletas spaudos lankų, jis gyvai kalbasi sul leidyklos savininku, stovinčiu priešais jį:

- Šią vietą geriau duosime klarnetams, o šią štai - fagotams - a? Kaip galvojat - per daug kvaksi bosuose, kelsim oktavą aukščiau. Padarysit šią pakeitimą? Galima bus, a?

Leidėjas visą laiką judesiais rodo pritarimą, iš to pagaliau aš susivokiu, kad senis yra visiškai kurčias.

Kada abu senukai baigė - prisiartinau aš. Leidėjas man pašnibždėjo:

- Tai dr. Robert Franz.

Nustebęs ir sumišęs pasižiūrėjau - tai šitas tasai dainų meisteris, Suberto pasekėjas, didysis Bacho ir Händelio kūrinijų žinovas ir atgaivintojas!

Leidėjas ant nedidelio popieriaus lakštelio užrašė mano pavardę ir tautybę. Senukas tuojuo pakilo nuo kėdės ir, tėviškai padė-

* Op. 18 - dvi vokiškos dainos ir Op. 19 - styginis kvartetas, Nr. 1

42

Jęs abi rankas ant mano pečių, susuko:

- A, jūs italas! - ir paskui pranašo balsu: - Palestrina, Lotti, Scarlatti! O, tai buvo vyrai - genijai, dideli genijai!

Sužinojęs, kad ir aš mėginu kompozicinius bandymus, pasakė:

- Šiuos vyrus imkite pavyzdžiu, jie didžiausias tamstos tautos turtas.

Senuko natūralumas, nuoširdumas ir nedirbtinas entuziazmas manyje sukėlė tiek simpatijų jam, kad aš pabučiavau jo ranką. Šis gestas, gal būt, leido jam suprasti mano šiltus žodžius, kurių jis, deja, negalėjo girdėti.

Koks skirtingas buvo mano susitikimas su Bülowu. Po vieno orkestro koncerto Vienoje leidėjas Gutmannas nusivedė mane į menininkų kambarį, kur, adoratorių minios apsuptas, buvo ir Bülowas: labai gyvas, neramus, tai besijuokias, tai, rodos, beužsigauņas, į dešinę siūsdamas inteligentišką "bon mot", į kairę ironingai replikuodamas, tarsi kapodamas botagu, rūkas ir mosikuojas rankomis - atrodė, jis kalbėjo visiems, o drauge ir nė vienam. Pagaliau Gutmannas pagavo jį ir, nutvėręs mane už rankos, paskubėjo pristatyti:

- Atleiskite, noriu tamstai pristatyti jauną kompozitorių, - ir t.t.

Vos Bülowas išgirdo žodį - kompozitorius - tuojau pradėjo niurzgėti:

- Jaunas kompozitorius - groti jo veikalus - nieko iš to nebus - neįmanoma!

Apsisuko ir toliau tęsė savo kalbą nuo tos vietos, kurioje mes buvome jį nutraukę.

- Jis labai keistas originalas, - pastebėjo Gutmannas.

- Atrodo, - atsakiau, tačiau pagalvojau, kad kitas mano vietoje gal ir aštriau būtų reagavęs.

Keletą kartų kalbėjau si su Brahmsu. Jis atrodė tarsi rimtas ir padorus vokiečių profesorius: turėjo pražilusią barzdą, gana ilgus plaukus, akinius, labai maža tekreipė į savo apsirengimą, judėjo sunkiai ir nesikarščiuodamas - sendamas ir sustorėdamas ilgainiui įprato vaikščioti rankas susidėjęs už nugaros. Nors turėjo šaltą, kai kada šiurkštų temperamentą, tačiau mokėjo būti labai nuoširdus - žinoma, gana savitai - ir nepaprastai mokėjo būti linksmuose pobūviuose.

Už tariamo kuklumo, kuris jam, nemokant veidmainiauti, buvo labai sunku išlaikyti, slypėjo didelis pasitikėjimas savimi, kuris, atvirai kalbant, buvo visiškai pateisinamas. Šis dirbtinas kuklumas pasireiškė nepripažinimu bet kokio pagyrimo. Tai pasireiškėdavo staigiu galvos papurtymu, kokio nors nepasitenkinimo žodžio sumurmėjimu arba staigiu perėjimu prie kitos temos. Ne dėl to, kad jis nesijaustų pagyrimo vertas, bet dėl to, kad buvo įsitikinęs, jog pagyrimas ateina iš melagingų, nieko nenusimanančių lūpų. Taip pat jis susilaikydavo nuo bet kokio nuomonės pareiškimo apie savo kūrinų išpildymą net ir tada, kada būdavo to paklaustas; ne dėl to, kad jis maža vertintų savo kompozicijas, bet dėl to, kad kalbas šita tema jis laikydavo bereikalingu laiko gaišinimu. Toks bent susidarydavo išpūdis. Retkarčiais prasiverždavo jame sunkiai suvaldoma ironija, ir ji pasireiškėdavo tuo, kad jis pasakydavo kam nors ty-

čia visai nepagrįstą komplimentą.

Vieną dieną aplankiau jį jo paties namuose, norėdamas įteikti jam keletą savo darbų, kurių dedikaciją jis mielai sutiko priimti. Radau jį prie fortepiono, peržiūrintį vieną Scarlatti kūrinių sąsiuvinį. Į mano atsiprašymą, kad aš jį sutrukdžiau, jis man atsakė, kad mano dalykus noris geriau pats paskambinti, negu klausytis mano skambinimo. Minoma, po šitų žodžių aš tuojau pasiskubinau atsisveikinti. Nusilenkiau, priėjau prie durų ir nutvėriau už rankenos, norėdamas jas atidaryti. Tada Brahmsas, atidėdamas į šalį ant pulto buvusias gaidas, vėl kreipėsi į mane:

- Tai dabar Scarlatti atidėsime į šalį - jo vietoje imsimės Busoni.

Dažnai pas jį lankydamasis, daugiausiai rasdavau jį prie fortepiono, ir vieną kartą paklausiau, kada jis rašo savo kompozicijas; ir ar daugiau dirba vasarą.

- A, nieko, aš labai retai tekomponuoju, - atsakė jis, numodamas ranka.

Aišku, po šitokio atsakymo aš susigėdęs nuleidau žemyn akis. Šiek tiek atsigavęs paklausiau vėl:

- Bet, maestro, kaip tokiu būdu tamsta galėjai prirašyti tiek daug kūrinių?

Į tai jis neapsakomu abejingumu, efekcionuotu ir tarytum nuobodžiu balsu atsakė:

- A, tiek tai su laiku prisirinko.

Rubinšteinas buvo visai kitoks: pasaulietiško maštabo žmogus, malonus pašnekėsių partneris, kiekvienam turis nors ir nedidelį malonų žodelį, kiekvieną priimanč lygiu mandagumu ir aristokratišku nesivaržymu. Vyrams visuomet pasiūlys cigaretę, moterims pabučiuos ranką.

Visai priešingai Brahmsui, jis mėgo, kad apie jo veikalus būtų kalbama. Ir nebuvo didesnio jo asmens užgavimo, kaip girimas jo kaip pianisto, o ne kaip kompozitoriaus. Įtarimas, kad kartais jis gali būti mažiau vertinamas kaip kompozitorius ne kaip pianistas, kartais jame išsaukdavo net gana karčių žodžių. Paskutiniuoju metu keletas nepasisekimų ir kritikos nepritarimas jo veikalams, jį labai išnervavo. Jo išvaizda sudarė pavargusio žmogaus įspūdį.

Aš jam paskambinau vieną savo kūrinių, kuris buvo jam dedikuotas. Į tai jis atsakė:

- Labai gerai, tik štai šitą vietą aš ištaisysčiau taip ir taip.

Ir jis nukreipė į mane klausiantį žvilgsnį.

Atvirai kalbant, aš visai nebuvau įsitikinęs pakeitimo būtinumu, ir nedrąsiai atsakiau:

- Taip, greičiausiai tamstos teisybė.

- Ne tik greičiausiai, bet tikrai! - atšovė jis man gana piktai.

* Op.16 - 6 etiudai ir Op.17 - Etude en forme de Variations

** Fortepiono sonata F-Moll, parašyta per 1883 m. Kalėdas Vienoje

Vieną rytą praėjau pro jo kambarį /gyvenome viename viešbutyje/ ir išgirdau skambinant. Sustojau paklaustyti ir išgirdau Chopino Notturmo C-Moll. Nors techniškai buvo skambinama be priekaišto, tačiau menku jausmingumu ir gana kietais pirštais. Taip negalėjo skambinti Rubiņšteinas. Pabaigus skambinti, smalsumo vedinas pasibeldžiau į duris ir įėjau į vidų. Pamačiau, kad minimą veikalą ką tik buvo paskambinusi mano tautietė pianistė C.

Rubiņšteinas priėjo prie fortepijono, kur stovėjo pianistė, familiariu ir drauge mielu gestu, kurį jis mėgdavo kartoti su moterimis, paėmė ją už abiejų rankų ir pasakė:

- Non, non, ma chère, c'est faux, c'est faux; visiškai apsilenkėt su veikalo charakteriu.

Tada jis pats atsisėdo prie fortepijono ir pradėjo tą patį Notturmo nuo pradžios. Atrodė, kad grojama kitu instrumentu. Kiek vienas klavišas, vos pajudintas, duodavo toną, panašų į dainininkų "mezza voce", klavišų užgavimas buvo lengvas ir pilnas, melodijos pravedimas ir jos išraiška - idealaus grožio. Antrame takte jis užgavo akordus, kurie suskambėjo tarsi vargonų akordai, svaiginantys arpeggiatai, oktavų eilės tarsi orkanas, o po jų trileris bosuose, į kuriuos pianistas puolė tarsi žvėris. Ir visos šitos tonų lavinos viduje iškilmingai ir majestotingai ilgais akordais plaukė choralo melodija.

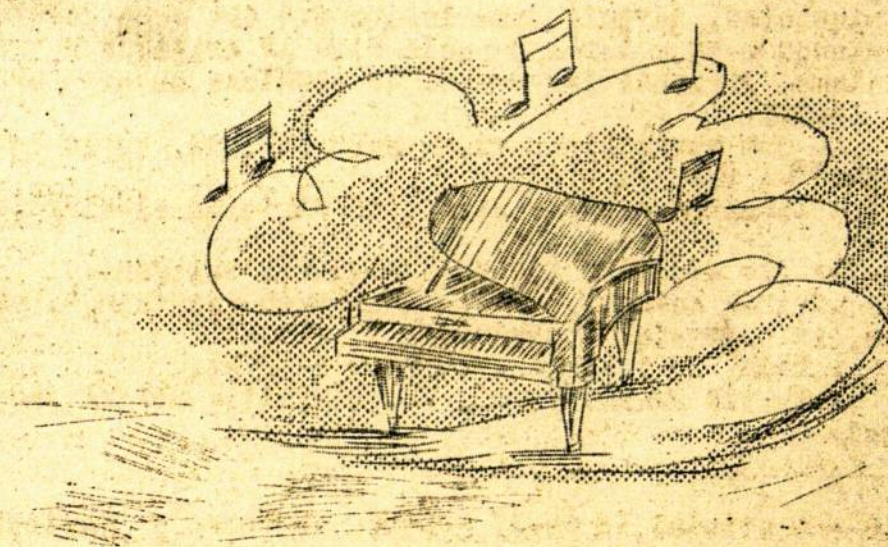
Aš buvau parblokštas, tarsi girtas, pianistė C. nervingai šokinėjo ir trynė iš džiaugsmo rankas. Tačiau Rubiņšteinas, visiškai ramus, grojo toliau, tarytum nieko nematydamas, tiksliai retkarčiais atsukdamas galvą į pianistę ir sušukdamas:

- Stai čia, kaip tik ta vieta - daugiau jausmo, aistros, daugiau minkštumo.

Pačioje pabaigoje jis per neapsižiūrėjimą paspaudė klaidingą klavišą, nerūpestingai nusišypsojo ir pajuokavo:

- Trop de sentiment. /Jau perdaug jausmo/.

Šitas apsilankymas man suteikė ne tik naujų, stiprių akstinių, bet ir daug naudós: to momento metu aš išmokau daugiau, negu per visą specialių pamokų ciklą.

Dr. V. Manelis

PASTABOS APIE ŽEMĖS

ŪKIŲ DYDĮ

Žemės ūkis yra vienas pirminių verslų, ir jis turi didelę reikšmę kiekvienos tautos gyvenime. Jeigu toji reikšmė yra lemiamą, jeigu žemės ūkiu verčiasi didžioji gyventojų dalis, ir jeigu žemės ūkis yra svarbioji viso krašto ūkių dalis, tai tokius kraštus vadiname agrariniais kraštais.

Žemės ūkių politika kai kuriais atžvilgiais reikalauja ypatingo apdairumo ir dėmesio atkreipimo, nes čia turima reikalo su tokiu gyventojų sluoksniu, kuris sudaro patį stiprųjį ramstį ne tik tai agrarinių, bet ir industrinių kraštų. Turime konkrečių pavyzdžių iš kai kurių kraštų, kad laiku neatkreipus dėmesio į tinkamą žemės ūkių politikos vykdymą, iš to buvo skaudžiai pasimokyta ir dar ir dabar bandoma atitaisinėti praeities klaidas.

Yra visą eilę žemės ūkių politikos klausimų, tačiau šioje vietoje apsisistosime tikrai prie vieno iš jų, būtent, prie žemės ūkių dydžių klausimo. Tai yra vienas iš svarbiųjų žemės ūkių politikos klausimų, kuriam visur skiriama nemaža dėmesio. Kalbėdami šiuo klausimu, turėsime galvoje savo kraštą ir valstybę.

Ūkių dydžio susiformavimo atžvilgiu Lietuvoje pagrindinės ir lemiamos reikšmės turėjo šios datos: valakų reforma, įvykdyta Zigmanto Augusto laikais, antroje XVI šimtmečio pusėje, ir žemės reforma, įvykdyta jau mūsų amžiuje po pirmojo Didžiojo Karo nepriklausomoje valstybėje. Kas dėjosi ir dedasi ūkių dydžio pasikeitimų srityje mūsų krašte po 1940 metų, tą palikime tuo tarpu nuošaliai.

Vienas iš svarbesnių valakų reformos motyvų buvo tuometinės valdžios noras įvesti trilaukį ūkį ir gauti iš krašto daugiau grūdų. Tuo laiku, apmatuojant kaimiečių žemes, buvo įvestas ir ūkių dydžio vienetas - valakas, kurio plotas nebuvo griežtai apibrėžtas, bet įvairavo, ypač ryšium su žemės kokybe /ca. 20 ir daugiau ha/. Vėliau, bėdijant kaimo gyventojų skaičiui, o naujiems žemės plotams proporcingai neprisidedant, valakai neretai buvo skaldomi tarp atskirų šeimos narių į atitinkamas dalis /pusę, trečdalį, ketvirtadalį ir t.t./, tačiau vistiek pati sistema ir pavadinimai išliko iki paskutiniųjų dienų, kai, baigiant skirstyti kaimus į vienkiemius, buvo atsipalaiduota nuo to seno palikimo.

Čia buvo suminėta valakų reforma tikrai dėl to, kad būtų parodyta jos reikšmė ūkių dydžio susiformavimui ir kad būtų aiškesnis

atsakymas, kodėl paskutiniu metu mūsų krašto daugelio ūkininkų ūkiai buvo vienokio ar kitokio dydžio. Visai kito pobūdžio yra klausimas, kokios įtakos turėjo valakų reforma į žemės ūkio kultūros pažangą. Čia tikrai tiek galima paminėti, kad trilaukis ūkis, kuris kituose kraštuose jau praėjusiame šimtmetyje atgyveno savo laiką, pas mus dar ilgai užsiliko su visais savo neigiamais padariniais žemės ūkio kultūros kilimo ir progresą atžvilgiu.

Šalia, palyginti, smulkių kaimiečių ūkių nuo seno buvo ir laikui bėgant vis daugiau išsigalėjo stambūs dvarai. Baudžiavos sąlygose jie galėjo ūkiniai stiprėti ir didėti, remiami baudžiauninkų kaimiečių darbo jėga ir duoklėmis. Vėliau, jau panaikinus baudžiavą, įgautos privilegijos dvarams nedaug teislydė iš rankų, nes jie turėjo visą eilę kitų priemonių savo įtakai išlaikyti. Ir taip prieš pirmą Didįjį Karą buvo tokia padėtis, kad savo krašte turėjome visą eilę dvarų, kurie su polivarkais ir miškais siekė jau net po keletą tūkstančių hektarų, o vienose rankose susikoncentruodavo ir po keliolika dvarų.

Neminint visos eilės kitų motyvų, jau vien tik ūkių dydžio atžvilgiu, šitokia padėtis buvo rasta nenormali, ir Lietuvos Steigiamaasis seimas priėmė žemės reformos įstatymą. Maksimalinė norma buvo nustatyta 80 ha /jau tik vėliau ji buvo padidinta iki 150 ha/, o kas daugiau - buvo nutarta išdalinti kariams-savanoriams, bežemiams ir mažžemiams. Naujai kuriamiems ūkiams buvo numatyta ir norma - 8 - 20 ha vienam ūkiui. Kadangi žemės norėjo gauti žymiai daugiau, negu jos galima buvo duoti, tai iš to susidarė ir tendencija laikytis arčiau minimalinės negu maksimalinės normos.

To viso rezultate ir susiformavo Lietuvoje nauja padėtis ūkių dydžio atžvilgiu. Per 1930 metų atliktą visuotinį žemės ūkių surašymą buvo surinktos smulkios žinios apie ūkių pasiskirstymą atskiromis dydžio klasėmis. Vidutinis ūkio dydis išėjo apie 15 ha /dalmuo bendro žemės ūkių ploto iš ūkių skaičiaus/. Šis skaičius dar nedaug ką tepasako. Buvo eilė ūkių, mažesnių kaip 8 ha ir kaip 8-15 ha, ir buvo tam tikras skaičius stambiųjų ūkių.

Ar ūkių pasiskirstymas dydžio klasėmis buvo tinkamas žemės ūkio ir kitais požiūriais? Apskritai, kokio dydžio ūkiai daugiau pageidautini? Idealių padėties ar visai vieningo atsakymo šitais klausimais nei negali būti. Čia turi reikšmės tiek daug motyvų ir faktorių, kad kaip juos vertinsime, kiek kuriems jų svorio priduosime, tai nuo to priklausys ir pats atsakymas. Paskutiniu laiku ir pas mus gyvų diskusijų buvo sukėlus klausimas dėl žemės reformos pagilnimo. Tačiau, apskritai, per tokias diskusijas apsisistojama daugiau tikrai prie maksimalinės ūkių dydžio ribos ir sprendžiamas klausimas - rėžti ar ne, ir jeigu rėžti, tai iki kurios vietos. Rėžimo šalininkai paprastai stengiasi nurėžti iki žemesnės ribos ir paskui gautą rezervą skirstyti tarp kuo didesnių pretendentių skaičiaus. Apie ūkių dydžio tikslingumą tokiomis momentais mažiau tegalvojama. O sprendžiant žemės ūkio politikos klausimus, ūkių dydis yra labai reikšmingas veiksnys ir, suprantama, šiuo reikalu tenka turėti aiškų nusistatymą. Tad kur reikėtų išvesti toji minimalinė

ir maksimalinė ūkių dydžio riba, taip pat kokio dydžio ūkiai ypač pageidautini, turint prieš akis mūsų krašto sąlygas?

Pradėkime nuo minimalinės ribos. Atsakymui gauti pasvarstykime kai kuriuos ūkinius motyvus. Įvairiems darbams ūkyje atlikti reikalingi įrankiai, mašinos, gyvulių darbo jėga ir dirbantieji žmonės. Ūkio organizacijos atžvilgiu didelę reikšmę turi darbiniai gyvuliai. Kituose kraštuose /pav. ir Vokietijoje/ žemės ūkio darbams nemažai kur panaudojami ir jaučiai, ir melžiamosios karvės /ypač jas naudoja pietuose smulkūs ūkininkai/. Pas mus iki šiol įkinkyti galvijų į darbą nepasisėkė, nors vienu ir kitu atveju buvo stengiamasi šiuo reikalu pavaryti propagandą. Tenka labai abejoti, ar mūsų krašto sąlygose tas pasisėks ir ateityje. Tam yra eilė priežasčių, kurių čia nebeminėsime. Tokiu būdu pasilieka tikrai arkliai, kaip darbiniai gyvuliai. Arklys yra, palyginti, brangi darbo jėga. Vienam arkliui per metus išserti reikia pašaro, kuris gali būti pagaminamas apie 1-2 ha plote. Arkliniai žemės ūkio įrankiai ir mašinos dažniausiai yra taikomi ir gaminami minimum dviems arkliais. Norint racionaliai žemę dirbti /pvz. tinkamai žemę plūgu suarti/ vieno arklio jėgos dažniausiai nepakanka. Vadinasi, norint žemę tinkamai išdirbti ir su kitais darbais gerai susitvarkyti, reikia turėti ūkyje nemažiau kaip du darbinius arklius. O šitas skaičius jau stato savo reikalavimus ūkio dydžio atžvilgiu. Pasakyti iš anksto, kokio dydžio ūkyje jau gali būti racionaliai išlaikomi du arkliai, nėra įmanoma, nes čia vėl turi reikšmės visa eilė faktorių. Imant mūsų sąlygas, dažniausiai tai bus keliolikos hektarų dydžio ūkiai. Tiesa, neretai ir mūsų krašto ūkiai mažesni kaip 10 ha laikė po du darbinius arklius. Tas yra galima dėl to, kad: a/ arba laikomiems arkliais surandama darbo už ūkio ribų ir tuo pačiu gaunama papildomų pajamų, b/ arba arklių darbo jėga ūkyje nėra pakankamai ir produktingai išnaudota, kas ūkio organizacijos atžvilgiu yra netvarkoje.

Iš čia seka išvada, kad minimalinė ūkių dydžio riba turėtų būti tokia, kuri įgalintų ūkį išlaikyti ne mažiau kaip du darbinius arklius, produktingai išnaudojant visą jų darbo jėgą. Tas, žinoma, dar nereiškia, kad išvis krašte nebūtų tokių ūkių, kur laikoma tik po vieną arklių ar net nei vieno nelaikoma. Kalmo amatininkų, daržininkų ar ir kai kurių kitų gyventojų kategorijų ūkeliai gali būti žymiai silpnesni, ir ten gyvulių darbo jėgos klausimas gali būti sprendžiamas kitoje plotmėje. Tačiau vadinamieji ūkininkų ūkiai turėtų prasidėti nuo aukščiau minėtos ribos ir toliau jau eiti didėjimo kryptimi.

Čia buvo plačiau apsistota prie arklių jėgos panaudojimo klausimo ir iš to padarytos išvados dėl ūkių dydžio ribos. Kiti motyvai /žmonių darbo jėgos, mašinų panaudojimo ir kt./ taip pat veda prie panašios išvados.

Kalbėdami apie minimalinę ūkių dydžio ribą, išėjome iš ūkinių samprotavimų. Dėl maksimalinės ribos šitokie samprotavimai aiškiaus atsakymo neduoda. Ir 50 ha, ir 80 ha, ir 100 ha, ir 150 ha, ir 200, ir 300 ha /ir t.t./ dydžio ūkius; jeigu jie tik tinkamai

suorganizuoti ir gerai administruojami, ūkiniu atžvilgiu tenka laikyti juos tvarkoję ir kokių nors specialių priekaištų jiems padaryti negalima. Tačiau be ūkinių motyvų yra dar ir kiti, būtent, socialinio-visuomeninio pobūdžio motyvai, į kuriuos negalima neatsižvelgti. Kuo didesnis ūkis, tuo daugiau jis naudoja samdomos darbo jėgos; stambieji ūkiai, galima sakyti, kad tik ir remiasi samdoma darbo jėga. Kuo daugiau krašte stambių ūkių, tuo didesnė žemės koncentracija neskaitlingose, pavienėse rankose, tuo daugiau samdomų žemės ūkio darbininkų. O visuomeniniu-socialiniu požiūriu tai jau nėra sveiki reiškiniai. Čia ir yra priežastys radikalių žemės reformų, padarytų eilėje valstybių po pirmojo Didžiojo Karo. Kokią gi tenka skaityti aukštutinę ūkių dydžio ribą, išeinant iš visuomeninių-socialinių motyvų? Čia ir prasideda sprendimo sunkumai ir nuomonių įvairumai. Vieni šia riba nori laikyti 50 ha, kiti 80 ha, toliau - 100, 150 ha, ir t.t. Objektyvaus atsakymo šioje srityje net sunku ir laukti. Pas mus, kaip minėta, įstatymo keliu apsisistota pradžioje buvo prie 80 ha, vėliau prieita prie 150 ha. Vis dėlto, atrodo, kad visuomeniniu-socialiniu požiūriu pirmoji norma atrodo tikslingesnė už antrąją. Ar tik nevertėtų prie jos ir ateityje apsisistoti. Be kitų pliusų būtų ir tam tikras istorinis pagrindas. Kartą jau šiaip ar kitaip nusistačius dėl aukštutinės ribos, reikėtų ateityje ją aiškiai fiksuoti, nes tokie kaitaliojimai įneša nemažų sukrėtimų į žemės ūkį.

Aptarus žemutinę ir aukštutinę ūkių dydžio ribą, tenka dar atsakyti į klausimą, kokio dydžio ūkiai būtų labiausiai pageidautini.

Tarp smulkių, vidutinių ir stambių ūkių yra skirtumų ne tiktai apimtys, dydžio atžvilgiu, bet ir vidujinių, struktūrinių skirtumų. Pavyzdžiui, smulkesnieji ir vidutiniai ūkiai paprastai daugiau yra pasukę gyvulininkystės kryptimi, o stambesnieji ūkiai - laukų, grūdų ūkio kryptimi. Mažesniuose ūkiuose vyrauja savo šeimos narių darbo jėga, o didesniuose - samdoma darbo jėga. Šios dvi žemės ūkio dirbančių asmenų kategorijos patraukimo, noro ir nusiteikimo dirbti atžvilgiu tarpusavyje nemažai skiriasi. Kas nors kiek pažįsta sąlygas žemės ūkyje, tam nėra reikalo aiškinti, su koku atsidėjimu, noru ir kokia nuotaika dirba ūkininkas ir kiti jo šeimos nariai. Jeigu tik jo žiauriai neslegia kokios asmeninės ar visuomeninės negerovės, tai jis dirba su tokia nuotaika ir atsidėjimu, kuris kitoms profesijoms dažniausiai nėra žinomas. Kitose profesijose neretai darbas yra tik būtinumas egzistencijai palaikyti, darbas laikomas našta, kovojama už kuo mažesnę darbo valandų skaičių, o ūkininkui šitie dalykai dažniausiai yra svetimi. To jau negalima pasakyti apie samdomus žemės ūkio darbininkus. Nors didelė jų dalis dirba taip pat sąžiningai ir atsidėję, bet tos darbo nuotikos, to pasitenkinimo iš darbo, kuri gauna ūkininkas su savo dirbančiais šeimomis nariais, jis jau neturi.

Išeinant iš šitų samprotavimų aiškėja, kad slektina atskirame krašte tokio ūkių pasiskirstymo dydžio klasėmis, kad būtų kuo didesnis skaičius savininkų ir jų šeimos narių, dirbančiųjų žemės ūkyje. Suprantama, kad samdomi žemės ūkio darbininkai taip pat negali pranykti, bet gali būti kalba apie didesnę ar mažesnę jų skaičių.

Materialinius ūkio pagrindus sudaro eilė žemės ūkio gamybos priemonių. Naujesiems laikams jos stato ir kai kuriuos reikalavimus ūkio dydžio atžvilgiu. Pavyzdžiui, statybos, mašinų panaudojimo, atskirų šakų išplėtimo, ūkio įvairiašališkumo ir kitais atžvilgiais gera yra, jeigu ūkiai yra kiek stambesni, negu aukščiau minėtos minimalinės normos. Ūkio organizacijos požiūriu ūkiai ca. 20-25 ha dydžio kai kuriais atžvilgiais gali būti kiek racionaliau suorganizuoti, kaip mažesni ūkiai. Griežtos ribos dėl hektarų skaičiaus negalima nustatyti, nes tiek žemės kokybė, tiek kitos sąlygos taip įvairuoja, kad iš anksto padaryto ir visiems atvejams tinkamo sprendimo iš viso negali būti.

Darant bendrą išvadą, tenka pasakyti, kad ūkinį ir socialiniu požiūriu ypač vertintini yra vidutinio dydžio ūkininkų ūkiai. Jeigu kur ūkiai yra per daug susmulkėję, gali būti tikslinga juos kiek padidinti. Tam reikalui gali būti panaudojama dėl vieno ar kitų priežasčių susirandanti tokie žemės plotai, kuriais galima disponuoti. Nėra tikslo kurti krašte ūkinį atžvilgiu ne pilnai pajėgius smulkius ūkius vien tik dėl to, kad susiranda didelis skaičius pretendentų į žemę. Svarbiau yra turėti ūkinį ir socialiniu požiūriu sveiką ir stiprą pagrindą, kurį, kaip minėta, sudaro vidutinio dydžio ūkininkų ūkiai.

Ryšium su ūkių dydžiu iškyla ir tokie klausimai, kaip ūkių paveldėjimas ir dalių klausimas iš ūkio išeinantiems šeimos nariams. Kaip bebūs nusistatyta ūkių dydžio atžvilgiu, bet jeigu aukščiau minėti klausimai nebus sutvarkyti, tai, didėjant gyventojų skaičiui, ūkiai bus skaldomi, smulkinami, ir padėtis tuo atžvilgiu blogės. Reikia šitie klausimai išspęsti valstybiniu mastu ir, žinoma, taip, kad būtų užkirstas kelias naujai susirasti tokiems ūkiams, kurie laikomi esant žemiau minimalinės normalių ūkių dydžio ribos. Esant kaime didesniajam gyventojų prieaugliui ir tokioms sąlygoms, kad kartais sunku tą prieauglį kur produktingai sutalpinti, ūkių paveldėjimo ir dalių klausimas, neprileidžiant prie ūkių skaldymo, tampa tokia problema, kurios sprendimas susiduria su nemažais sunkumais.

Ūkių dydžio ir atskirų jo klasių krašte pasiskirstymo problema sudaro vieną iš pagrindinių kiekvienos valstybės žemės ūkio politikos problemų. Nedaug kur ji tėra išspręsta visiškai patenkinamu būdu. Nei liberalinė žemės ūkio politika, nei griežta, galima sakyti policinė ir militarinė nacionalsocialistų žemės ūkio politika, nekalbant jau apie komunistinę žemės ūkio politiką, kuri nuėjo visai savitu keliu, nesukūrė tokio palikimo, kurį būtų galima taikyti ir ateičiai. Iš padarytų įvairių eksperimentų šioje srityje galima daug ko pasimokyti ir įgyti patyrimo.

Tenka stengtis, kad, atėjus laikui šituos klausimus spręsti savo krašte, juos išspręstume tuo būdu, kuris būtų naudingiausias teisingai ir tiksliai suprastų ir įvertintų žemės ūkio reikalų ir bendrą tautos egzistencijos interesų atžvilgiu.

MEMORIE PERIŠKODOS LIETUVŲ

VIENKĖJAS MIŠKAS BANAITIS

1945 m. gruodžio 11 d. Brakelyje /Westfalijoje/ po sunkios skrandžio vėžio ligos mirė žymus Prūsijos Lietuvių veikėjas Mikas Banaitis, sulaukęs 69 metų amžiaus.

Velionis buvo veiklus visuomenininkas. 1918-19 m. dalyvavo Mažosios Lietuvos lietuvių suvažiavime, kur pasirašė deklaraciją, kuria Lietuvos vyriausybė ir alijantai buvo prašomi įjungti Mažąją Lietuvą Lietuvos Respublikon. Klaipėdos kraštui atitekus Lietuvai, jis, tačiau, pasiliko savo gimtajame Tilžės mieste, kur priklausė įvairioms lietuviškoms organizacijoms: buvo ilgametis "Prūsijos Lietuvių Susivienijimo" sekretorius, choro valdybos pirmininkas ir kt. Kelis kartus vokiečių buvo suimtas ir nubaustas už krašto lietuvinimą. Nacional socialistams užgriebus Vokietijoje valdžią, jo padėtis tapo labai sunki, daug sunkesnė už kurio nors kitą. 1935 metais garsiosios Neumanno-Sasso bylos metu jis buvo sumuštas, jo krautuvė /buvo laikrodininkas/ sunaikinta ir apiplėšta. Tais pačiais metais buvo areštuotas ir apkaltintas vokiečių tautos išdavimu, kadangi turėjo ryšių su Didžiąja Lietuva, rašinėjo ten laiškus, korespondencijas ir kt. Tardymas truko ištisus metus, po to buvo nuteistas kalėti penkerius metus. Vėliau dėl visiško sveikatos suirimo bausmė buvo sumažinta iki trejų metų. Jis išėjo iš kalėjimo tuojau po karo pradžios. Vokiečiai stengėsi jį prievarta išvyti tuo metu sovietų okupuoton Lietuvoje, tačiau sunkiai sirgdamas jis negalėjo išvykti. Užėjus karo audrai, sudegė jo namai Tilžėje, ir jis turėjo pasitraukti pas savo gimines Westfalijon.

Daugelis lietuvių, vykusių pro Tilžę, rado pas jį prieglaudą - tiek bėgdami nuo rusų 1940 m., tiek traukdami 1944 m. Bet ir anksčiau jis yra suteikęs pastogę ne vienam lietuviui. Pvz.: ministeris Zaunius, ir net dabartinis Lietuvos "prezidentas" Justas Paleckis yra buvę jo globojami. Mikas Banaitis buvo didelis lietuvis, visa siela gyvenęs lietuviškos vienybės reikalais. Anot jo paties: "Buvau lietuviu, kol dar Lietuvos nebuvo - būsiu lietuviu, jeigu Lietuvos ir nebebūtų".

Mirė vienas senųjų veteranų, grindusių tuos pamatus, ant kurių mes gyvenome ir gyvensime vėliau. Tenka tik apgailėstauti, kad mūsų lietuviškos organizacijos, net ir raginamos, nerado reikalo bent moraliai paremti šį žmogų. O kiek dar yra tokių /pvz. Martynas Jankus, kuriuo vietinis komitetas visai nesirūpina/, kurie tik po mirties paliks spragą ir tylių užmetinėjamą gyviesiems. Tačiau - "buvau lietuviu, kol dar Lietuvos nebuvo - būsiu lietuviu, jeigu Lietuvos ir nebebūtų".

P. Juozas

LIETUVOS IR LENKIJOS ŽLUGIMAS 1795 m.

150 metų sukaktis

Praėjo 150 metų nuo Lietuvos ir Lenkijos Respublikos paskutinio padalinimo. Per tą laiką lietuvių ir lenkų tautos išbuvo per 100 metų svetimųjų valdžioje, maištavo, kol paskum abi skyrium atkūrė savo valstybes Didžiojo Karo audrose ir jų vėl neteko naujame pasauliniame kare. Lenkija 1939 m. buvo vėl padalinta, o Lietuva 1940 m. sovietinės Rusijos okupuota. Šiandien jos dar tebėra sovietinės Rusijos globoje arba visiškoje valdžioje. Kai kurios įvykių ir padėties analogijos tuomet ir dabar ir pati 150 metų sukaktis skatina mus tuos įvykius paminėti.

× × ×

Kodėl dvilypė federatyvinė Lietuvos ir Lenkijos Respublika iš tikrųjų žlugo? - oji respublika buvo toli gražu ne maža valstybė: nuo pat Rygos ji tęsėsi bemaž ligi Juodųjų Jūrų, nuo Vitebsko ligi Poznanės ir turėjo 725.000 kv.klm. Ji buvo daug didesnė kaip bet kuri versalinės Europos valstybė, išskyrus vieną Rusiją: Vokietija prieš šį karą turėjo 550.990 kv.klm., Ispanija - 504.710 kv.klm., o kitos valstybės dar mažiau. Respublika turėjo ir daug gyventojų, daug žemės gelmių turty ir derlingiausios žemės. Žmonės buvo darbštūs ir šviešesni, kaip Rytų Europoje. Lenkijos valstybinės tradicijos siekė net X amžių, o Lietuvos - XIII amžių. Vidurinė Europa buvo kaip ir neišivaizduojama be Lietuvos ir Lenkijos. Abi valstybės jau nuo seno laikėsi draugėje. O vis dėlto jos žlugo. Kodėl?

Lietuvos ir Lenkijos Respubliką sužlugdė vidinės ir išorinės aplinkybės: vidaus netvarka ir nepatogi geopolitinė padėtis. Silpną Respubliką trimis atvejais okupavo trys kaimyninės valstybės.

Valstybėms apsiginti savo egzistenciją buvo reikalinga turėti pakankamai didelę ir paruoštą kariuomenę. Bet, deja, Respublika jos neturėjo. Jos neturėjo ne tik dėl to, kad jau nuo 1717 metų Rusija savo globos garantijomis leido turėti Lietuvai tik 6000, o lenkams tik 18000 vyrų kariuomenę, bet ir dėl to, kad nebuvo iš ko didesnę kariuomenę sudaryti: visuotinės karo prievolės dar nebuvo, bajorija į kariuomenę neidavo; kariuomenę valstybė samdydavo pinigais iš savo krašto ir svetimų kraštų vyrų. Bet didelę kariuomenę pasamdyti nebūdavo iš ko, nes valstybės išdas beveik visados būdavo tuščias.

Valstybės išdas gausių ir nuolatinių pajamų neturėdavo. Pagrindinis krašto turtas - žemė - priklausė bajorijai, Bažnyčiai ir valstybei. Bet didžiuliai Bažnyčios turtai valstybei neturėjo beveik jokių prievolių. Bajorija valstybei tik tiek duodavo, kiek ji savo seime nusitardavo, o nusitardavo labai retai ir labai mažai. Milžiniški bajorijos žemės plotai ir milijonai jos valstiečių valstybei

nemokėjo jokių nuolatinių mokesčių, tarnavo tik privačiam jos labui. Tiesa, valstybė pati turėjo nemažą valstybinių dvarų, bet jie beveik visi buvo įkeisti už skolas ir nedavė jokių pajamų arba buvo išdalinti didikams ir bajorams už tarnybas ir palaikyti, ir valstybei teikė labai mažai. Iš jų kaip reikiant pelnėsi ir lobo tik stambesnioji bajorija ir diduomenė. Muitai ir kitos netiesioginės antraeilės pajamos išdo toli gražu nepripildydavo. Tad nė nenuostabu, kad didesnės kariuomenės laikyti nebuvo iš ko ir, pačios bajorijos nuomone, neapsimokėjo ir nereikėjo. Nors pa-vojaus metu, metų į šalį žagres, taures ir vaidus, tverdavosi kar- do ir dalis - juo toliau, juo mažesnė dalis - ir bajorijos, bet tai buvo greičiau baili, betvarkė minia, narsi tik vaiduose su kaimynais, nieko nereiškianti stiprioms, reguliarioms kitų vals- tybių kariuomenėms. Respublika buvo ir be kariuomenės, ir be pi- nigų - pačių svarbiausių dalykų valstybei ginti.

Respublikos priekyje buvo karalius, bet jis būdavo bejė- gis ir valstybę valdyti, ir ją pataisyti. Jis būdavo abiejų šalių bajorijos renkamas - renkamas tas, kuris arba daugiausiai žadėda- vo, arba pažerdavo, kam reikia, gausiai pinigų, arba kurį ginklų jėga primestdavo Rusija. Jis viena sutartimi /Articuli Henriciani/ su bajorija pasižadėdavo nieko valstybėje nekeisti, o antrąja - /pacta conventa/ prisiimdavo dar asmeniškų pažadų už išrinkimą ir kitų suvaržymų. Jei tų pažadų jis netesėtų, bajorija turi teisę sukilti. Be senato, be seimo ir be ministerių jis valstybėje nie- ko negalėdavo - o juo labiau sudrausminti visuomenę, įvesti tvar- ką, sutvarkyti finansus, padidinti kariuomenę ar padaryti reformų. Ministeriai, jo paskirti ligi mirties, ir žymieji didikai su kara- liumi skaitydavosi tik tiek, kiek gaudavo pelningų tarnybų su vals- tybiniais dvarais. Jie buvo tikri krašto karaliukai, kurie vaikėsi pelno, ryšių ir pramogų savame ir svetimuose kraštuose. Karaliai dažniausiai būdavo dargi svetimšaliai. Tai buvo bejėgiai bajorijos samdiniai tiktai valstybei reprezentacijai ir nereikšmingoms me- chaniškoms funkcijoms.

Valstybės šeimininkas juridškai buvo dvilypis Lietuvos ir Lenkijos dviejų rūmų seimas: senate būdavo vaivados, kaštelio- nai, ministeriai ir vyskupai, o atstovų rūmuose - bajorijos rink- ti atstovai iš paviety. Seimas turėjo teisės viską padaryti, bet dešimtmečių bėgyje buvo taip susitvarkęs, kad nieko nepajėgdavo padaryti. Jo nutarimai turėjo būti daromi visais balsais; jei ku- ris seimo narys užprotestuodavo /sušukdavo "nie pozwalam!"/, tai visi seimo nutarimai, net prieš tai padaryti, atkrisdavo, ir sei- mas skirstydavosi nieko nepadaręs. Ta kurioziška teisė buvo vadi- nama "liberum veto". Ji buvo paremta taisykle, kad "man nieko ne- gali nutarti be manęs" /nihil de me sine me/, ir buvo laikoma ba- jorų "aukso laisvės" /"aurea libertas"/ akies lėlyte. Vienas asmuo, paremtas dar kelių seimo narių, trukdydavo reikalingiausių įstaty- mų leidimą, mokesčių nutarimą ir bet kokias reformas, suardydavo seimus. Dešimtimis metų nepasirodydavo naujų įstatymų, nereikėda- vo, bajorų džiaugsmui, mokėti mokesčių, valstybė vegetuodavo stag- naciijoje, o bajorija valgydavo, gerdavo, girtuokliuodavo atsileis- dama diržą /"za krbla Sasa jedz, pij i popuszczej pasa"/. Tokioje santvarkoje nesąžininga, demoralizuota ir tamsi mažuma teisėtai ga- lėjo visados nustelbti ir geriausias milžiniškos daugumos pastan- gas. Tai buvo ne aukso laisvė, bet anarchija, pavergusi visą kraš-

tą. Tokių vetuotojų visados atsirasdavo: kas iš tamsumo, kas iš prievolių ir drausmės nenoro, kas iš keršto, kas iš užsienių papirkimas ar kitokiais motyvais ta teise vistiek galėdavo pasinaudoti. Tad ir seimas legalia įstatymų tvarka negalėjo nei krašto suvaldyti, nei reformų padaryti.

Bajorija buvo visateisis vienintelis valstybinis luomas. Respublika buvo luominė bajorijos valstybė. Bajorija turėjo daug teisių ir jokių pareigų. Ji turėjo teisę rinkti karalius, viena rinkti seimą tiktai iš savo luomo žmonių /visi senatoriai būdavo taip pat iš bajorijos/, gauti pelningas tarnybas ir garbės titulus valstybėje ir Bažnyčioje, rinktis sau teismus, naudotis be ribų ir be kontrolės valstiečių darbu, darbo vaisiais ir jų žeme, juos prižiūrėti, teisti ir nubausti. Ji mažai ką pozityvaus dirbdavo, bet už tai daug puotaudavo, gerdavo, medžiodavo, vaidydavosi, bylinėdavosi, seimuodavo, konferuodavo, spiesdavosi į partijas apie didikus, kurie, apsisupę šimtais dvariškių ir pulkais savo privatinės kariuomenės, pasipūtę, pasiglemžę valstybės karinę valdžią, teismus, išdą, policiją ir dvarus, nepaisydavo karaliaus ir savivaliaudavo, nesi-skubindavo pavojaus valandomis aukoti savo turtą ir kraują ginti tėvynę. Tokia buvo bajorija, kuri savo rankose turėjo Respublikos likimą!

Negalima sakyti, kad bajorija būtų nemačiusi valstybės netvarkos. Ji matė, bet didžioji tamsi tos bajorijos dalis šią anarchiją idealizavo, gyrė, vadino "aukso laisve" ir didžiavosi, kad visame pasaulyje tik viena Respublika tokią laisvę turi. Ji aiškina, kad ta netvarka dvigubai naudinga: bajorija turi linksną, sotų ir laisvą gyvenimą, o silpna dėl tos netvarkos valstybė yra saugi: ji, kaip silpna, esanti niekam nepavojinga; kadangi ji nepavojinga, tai jos niekas nepuls; o kad niekas nepuls, tai ji amžinai laikysis. Ir šią savo politinę teoriją bajorija apvainikuodavo, lyg nepajudinama dogma, posakiu: "Lenkija laikosi netvarka" /"Polska nierządem stoi"/. Šios kurioziškos pažiūros iš tikrųjų buvo bajorijos tamsumo pažymys. Jezuitų ir kitų vienuolių mokyklos, atsitvėrusios nuo grynų Vakarų mokslo, filosofijos ir pažangos pasaulėžiūros, mokė bajoriją nesąmoningos davatkystės, prietarų, tuščios garbės, pataikavimo, veidmainiavimo, panegiriku, bet nedavė blaivaus, kritiško, visuomeniško auklėjimo, socialinių dorybių ir savarankiško protavimo.

Respublikos gyventojų dauguma - valstiečiai baudžiauninkai - neturėjo jokių teisių valstybėje, nieko negalėjo padaryti, ir valstybės likimui buvo visai abejingi. Valstybė buvo jų ponų, jiems ir tarnavo, o ne valstiečių. Valstiečiams ji buvo svėtima, negynė jų įstatymais, buvo jiems pikta pamotė. Atėjus kritiškomis valandoms, su-prantama, ir šaukiami kai kurių bajorų, valstiečiai valstybės nė negynė. Jiems buvo vistiek pat. O jie sudarė devynias dešimtąsias visų gyventojų! Valstybę turėjo ginti tiktai mažuma - bajorija, bet ir tos tiktai dalis stoji tėvynės pusėje, o nemaža atsirado ir priešininkų eilėse.

Sviesesnioji ir pažangesnioji bajorijos dalis aiškiai matė valstybės netvarką ir anarchiją - matė ir tą pavojų, kuris Respublikai grėsė. Jie ir užsienių stebėtojai aiškiai matė, kad tokia valstybė negalės gyvuoti ir turės žūti. XVIII amžiaus viduryje šviečiamoji lektūra pasiekė ir šį kraštą. Ir čia ėmė skaityti Russo, Mabli, Monteskie raštus, rašinėti traktatus kaip valstybę pertvarkyti, klausiti Vakarų autoritetų nuomonės. Deja, bet kokios valstybės reformų pastangos tuoju sukeldavo daug tamsios ginkluotos bajorijos, kurios

konfederacijos tuoju paremdavo Rusijos armijos ir viską paversdavo niekais. Paskutiniai Respublikos dešimtmečiai buvo kupini karščiausių reformų pastangų ir aklo pasipriešinimo iš vidaus bei brutalaus pasipriešinimo iš kaimyninių valstybių, buvo kupini priešmintinio valstybės tragizmo.

Tokios buvo Respublikos vidinės žlugimo priežastys. Tai buvo bejėgė valstybė. Nuo XVIII a. pradžios ji jau buvo Rusijos įtakoje ir priverstinėje globoje. Įvairiais pretekstais čia maišėsi Rusijos kariuomenė, lėmė karalių rinkimus ir seimų nutarimus, žiūrėjo, kad nebūtų pakeista santvarka, kuri buvo tokia patogi Rusijai, trukdė reformas. Rusijos ambasadoriai Varšuvoje buvo galingesni už patį karalių. Kyšiais ir rievarta rusai šeimininkavo kaip tinkami, varždamiesi tik šiek tiek Austrijos ir Prūsijos skersavimo. Neapdairi ir pasyvi Respublikos užsienių politika, neturėdama namie pajėgos ir tvarkos, nesugebėjo kaip reikiant susiversti, palaviruoti, kad susirastų sąjungininkų atosvarai prieš Rusiją arba prieš bet kurią kitą kaimyną jo rivaluose. Respublika egzistavo kaip ir paties likimo malone, tik kaimyninių valstybių nesutarimu ir pavydu, bet ne savo jėga, sumanumu ir pilietinėmis dorybėmis.

Tuo tarpu, ypač XVIII a. pradžioje labai išaugo ir sustiprėjo kaimyninės valstybės - absoliutinės monarchijos su didelėmis kariuomenėmis ir agresyvia politika - Rusija, Prūsija ir Austrija. Jų pati mažiausioji - Prūsija, išaugusi, gali sakyti, Respublikos pasparnėje, laikė Fridricho II Didžiojo metu /1740-1786/ 150.000 nuolatinės kariuomenės. Rusija, nugalėjusi Švediją ir susilpninusi nuolatinuose karuose Turkiją, turėjo tik vieną didesnę kaimyną - bejėgę Respubliką, kuri viena buvo tokia silpna tarp kitų absoliutinių ir militarinių monarchijų. Jos egzistavimas tarp tokių kaimynų ir tame "dalybų amžiuje" buvo atsitiktinis dalykas. Reikia greičiau stebėtis ne tuo, kad Respublika žlugo, o tuo, kad ji dar taip ilgai išsilaikė. Ji neturėjo nei natūralių gamtinių sienų: jos nesaugojo nei kalnai /išskyrus Karpatas nuo Austrijos/, nei jūros, nei kokios dykumos. Kraštas buvo beveik visai atviras. Šioje Europos juostoje, kur susiduria germanų ir slavų pasauliai ir amžinai eina ir eis tautų grumtynės, Respublikos geopolitinė padėtis buvo ypač nepatogi ir pavojinga. Ir Respublika išsilaikė tol, kol kaimynai varžėsi ir nesutarė: kai vienas kuris tiesdavo rankas, tai pakeldavo balsą kiti, o kai vieną kartą susitarė, tai Respublika, it tas akmuo nuo kalno, nesulaikomai nuriedėjo į pražūtį, ir tai daugiausia dėl vidinės netvarkos, kuri buvo grynai lenkiškos kilmės ir kurią mutatis mutandis pasisavino ir Lietuva, drauge dėl to su Lenkija nuriedėdama į tą pražūtį.

× × ×

Lieka dabar prisiminti Lietuvos ir Lenkijos žlugimo eigą. Paskutinio karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio rinkimai buvo audringi ir nelaisvi. Rusija /Katarina II/ ir Prūsija - /Fridrichas II/ susitarė palaikyti Respublikoje seną tvarką, disidentams /pravoslavams, liuteronims, kalvinistams ir kt/ išgauti lygias teises su katalikais ir Respublikos karaliumi padaryti S.A. Poniatovskį, buvusį Katarinos II mylimąjį, nežymų kandidatą, kuris už tai Rusijai ir Prūsijai būtų dėkingas ir klusnus, remtųsi jų parama, kurios krašte neturėjo. Nors rinkimuose buvo ir keletas žymesnių kandidatų, bet audringoj ir kruvinoj rinkiminėj kovoje /1764.IV/ S.A. Poniatovskis, kuris su rusų kariuomene savo priešininkus išvaikė

į užsienius, konfiskavo jų turtus ir ėmė karaliauti.

Jo giminės Čartoriskiai jau seniau ruošėsi ir bandė Respubliką reformuoti, bet vis sukliudydavo, išardydavo seimus Potockių partija, kuri irgi siekė reformų, bet bijojo, kad neišgalėtų Čartoriskiai. O susitarti abi partijos negalėdavo, ir viena kitai trukdė. Dabar Čartoriskiai, atsidūrę valdžioje, griebėsi reformų: tvarkė finansų ir kariuomenės reikalus, seimavimo tvarką, bet liberum veto panaikinti rusai neleido. Čartoriskiai svajojo ir apie savarankišką užsienių politiką, ir kai rusai pasiūlė sudaryti apsigynimo ir palimo sutartį ir žadėjo leisti padidinti kariuomenę ligi 50.000 karių, jie atsisakė. Dabar Rusija griebėsi represijų.

Rusija ir Prūsija, prisidėjus Svedijai, Danijai ir Anglijai, pareikalavo sulyginti disidentų teises. Katalikų hierarchija ir fanatiška bajorija buvo prieš. Ir Čartoriskiai, kurie tam anksčiau buvo palankūs, norėdami patraukti į save bajoriją, taip pat pasipriešino. Ir seimas kitatikių teisių sulyginimą atmetė. Čartoriskiai tuo ne tik nepatraukė bajorijos, bet prieš save ir Respubliką užsitraukė rusų rūstybę. Rusų ambasadorius Varšuvoje, lyg koks diktatorius, sukurstė pavietuose disidentus ir nepatenkintą reformomis ir Čartoriskiais bajoriją kilti, subūrė į ginkluotą konfederaciją su centru Radome, vadu pastatė K.Radvilą, kuris pirmiau buvo išvytas į užsienį, gražino jam dvarus, pristatė jam patarimams rusų pulk.Kar'ą. Radvila, dėkingas už viską Katarinai, tikėjosi sunaikinti karalių ir Čartoriskius, pasiimti už skriaudas jų turtus. Bet skaudžiai apsiriko.

Rusų kariuomenė apsupo konfederatus ir privertė pasirašyti aktą, kuriuo kviečiamas prisidėti ir karalius, disidentams pripažįstamos lygios teisės, o Katarina prašoma saugoti Respublikos konstituciją, kad ji nebūtų pakeista. Konfederacija buvo perkelta į Varšuvą, kur gyveno pats Repninas. Konfederacijos seimas buvo priverstas viską patvirtinti. Repninas buvo griežtas ir brutalus: karaliui ir didikams, kurių daugelis naudojosi iš jo kyšiais, įsakinėjo atvirai, grasino ir plūdo tuos, kurie kalbėjo prieš, liepė suimti ir išsiuntė į Rusiją du vyskopus ir lenkų hetmoną, grasino, kad ir kitiems taip bus. Rusų dalinių apsuptas, seimas prieš Katarinos paveikslą pasirašė /1768 m./ tolerancijos aktą: disidentai gauna tikėjimo laisvę, gali gauti visas tarnybas, rinkti į seimą, tuoktis su katalikais, naudotis savo buvusiomis bažnyčiomis ir t.t. Seimas paliko liberum veto, laisvas elekcijas, bajorų konfederacijas, t.y. visas vadinamas "kardinalines teises". Be Rusijos sutikimo Respublikos santvarka negalėjo būti keičiama /"Rusijos garantija"/. Taip Rusija apsikriai pasinaudojo bajorijos netolerancija ir tamsumu išlaikyti Respublikoje savo įtaką ir netvarką. Čartoriskiai buvo nustumti į užpakalį, valstybė atsidūrė beveik tiesioginėje Reprino ir jo įpėdinių valdžioje, karalius turėjo būti jiems nuolankus, valstybės suverenumas, tautiniai ir religiniai bajorijos jausmai buvo užgauti, rusų elgesys, bajorijos argavimas ir terorizavimas sukėlė krašte reakciją.

"Religijai ir laisvei ginti" Krasinskio, Pulawskio, Potockio ir kitų vadovybėje dar Varšuvos seimo metu /1768.II.28/ Baro miestelyje susibūrė patriotinė contra-konfederacija. Ji ėjo ir prieš reformas, ir prieš rusus. Karalius manė, kad su rusais kovoti beprasmiška, derėjosi su konfederatais ir sykiu pasiuntė prieš juos savo ir rusų kariuomenės /Repninas privertė senatą prašyti jų rusų kariuomenės/; konfederatai buvo sumušti, atimtas Baras ir Krokuva, daugelis jų pabėgo į užsienį, į Turkiją, kiti pasklido po kraštą ir toliau kovojo partizaniškai. Turkija paskelbė rusams karą, Austrija priglausdavo pabėgėlius, o Prancūzija teikė konfederatams pinigų ir karininkų, su generolu, žino-

bės santvarkos pagrindai ir visuomenė liko ta pati, Respubliką kontroliavo rusai, be jų ambasadoriaus sutikimo karalius ir Taryba nieko negalėdavo; krašte dar ilgai buvo laikoma rusų kariuomenė. Tarnybų prašinėdavo pas ambasadorių, jam didikai pataikaudavo, protekcijų ieškodavo Petrapily. Patriotiškoji jaunuomenė ir sveikoji visuomenės dalis rusų nekentė, bet vis nebuvo progos jų nusikratyti. Bet štai, 1787 m. Turkija, pajutusi, kad Rusija ir Austrija ruošiasi pasidalyti ir jos žemes, pradėjo karį; prieš Rusiją ėmė kariauti ir Švedija; Prūsija, bijodama Rusijos ir Austrijos stiprėjimo, reiškė Turkijai palankumą ir linko dar sukelti Respubliką. Šioji šoko valstybę perorganizuoti, stiprinti, stiprinti ir išlaisvinti iš Rusijos globos.

1788 m. susirinko Respublikos seimas, kuris dirbo 4 metus ir už tai vadinamas "Ketverių metų seimu". Rusija jau anksčiau pasiūlė karaliui sudaryti sąjungą prieš Turkiją ir sutiko už tai leisti padidinti kariuomenę ir karaliaus valdžią. Bet seimas tą sąjungą drąsiai atmetė ir entuziastingai griebėsi reformų. Rusija, kol buvo užimta, tik protestavo, bet nekludė. Karalius pradžioje, rusų bijodamas, prilaikė reformas, meldė kiekvienai reformai rusų sutikimo, o paskui ir pats perėjo į reformų partiją.

Seimas pakeitė valstybės santvarką beveik iš pagrindų. Iš pat pradžių nustatė 100.000 kariuomenės skaičių, panaikino rusų įsakymu sukurtą Nuolatinę Tarybą, jos vietoje įkūrė ministerių tarybą, pavadintą įstatymų Sargyba, su 5 ministerijomis, padidino karaliaus galią, panaikino elekcijas ir nustatė pavaldinę karaliaus valdžią, panaikino liberum veto, iš seimo rinkimų išskyrė plikbajorius, lengviausiai paperkamus, žymiai pagerino miestiečių padėtį ir sukėlė jų entuziazmą, disidentams pripažino tikėjimo laisvę, teismus padarė savarankiškus, konfederacijas uždraudė. Visus reformų principus surašė į konstituciją ir ją, kad nesukliudytų opozicija, 1791 m. gegužės 3 d., opozicionieriams prasiskirsčius atostogų, reformų šalininkai priėmė ir pažymėjo, kad seimas ją galės pakeisti tik po 25 metų. Konstitucija Lietuvą jau glaudžiau susiejo su Lenkija, bet kas trečias seimas turėjo būti Lietuvoje, bendruose organuose turėjo būti pusė lietuvių, kariuomenės atskiros.

Beveik visa Europa pritarė šiai konstitucijai, kurioje buvo žymu, gal būt, ir Prancūzijos revoliucijos idėjų. Katarina slėpė savo nepasitenkinimą. Deja, ir dabar ne visi seimo nariai, juo labiau, ne visi didikai ir ne visa bajorija buvo už konstituciją, šimtmečiais įsisėnėjusi anarchija negalėjo pranykti vienu mostu. Rusų pinigai dar padidino nepatenkintųjų skaičių ir pasipriešinimą, susidarė visa partija ginti, kaip ji skelbė, "laisvei", ieškojo pagalbos užsieniuose, ypač Rusijoje, kuri, kol kariavo su turkais, tylėjo, iškraustė iš Respublikos savo sandėlius, nėjo į Turkiją per jos žemes, atšaukė įkyrėjusį ambasadorių Stakelbergą. Bet 1792 m. karas pasibaigė. Katarina prisikvietė į Petrapilį reformų priešininkų, nutarė suorganizuoti konfederaciją, ir pasiuntė į Respubliką 64000 vyrų kariuomenę, o opozicija, Branickio, F. Potockio, Malachowskio ir kitų vadovaujama, sukūrė tuojuo /1792.V.14/ Targovicoje konfederaciją laisvei atgauti rusams padedant. Vilniuje susidarė irgi tokia pat konfederacija ir susidėjo su Targovicos. Visuose pavietuose sukilėliai periminėjo valdžią. Prasidėjo karas. Seimas, pavedęs kariuomenę karaliui, išsiskirstė.

Gintis pasirodė neįmanoma: kariuomenės buvo tik 60.000, o ir ta pati neparuošta; kovoje dalyvavo tik tai 45.000 vyrų, ir trau-

sijos kariuomenės. Krašte visuotinis nepasitenkinimas rusais, išsišakojo visur sukilėlių organizacija, išbėgę patriotai, jų tarpe ir T.Kosciuška, sugrižo iš užsienių ir ėmė vadovauti. Rusų ambasadorius, visa tai jausdamas, primygtinai reikalavo tuoju išvykdyti Gardino seimo nutarimą - paleisti dalį kariuomenės. Bet kai kurie vadai atsisakė karių paleisti, ginklavosi ir 1794 m. davė pradžia sukilimui, kurio židinys buvo Krokuvą. Ten T.Kosciuška buvo paskirtas vyriausiu tautinių pajėgų vadu neribotomis teisėmis, šalia buvo suorganizuota Tautos Taryba. Kosciuška atsišaukime į gyventojus nurodė, kad sukilimo tikslas yra atgauti šalies laisvę ir nepriklausomybę, atsiimti atplėštas žemes ir gražinti konstituciją. Sukilę varšuviečiai išmušė iš sostinės rusus, sudegino Igelstrōmo rūmus, pakorė keturis žymiausius rusų šalininkus. Sukilo ir Lietuva, kur vadovavo pulk. Jasinskis, išvadavo Vilnių; miestiečiai čia pakorė rusų paskirtą hetmaną S.Kasakauską. Kosciuška lietuviškais atsišaukimais kvietė prisidėti ir valstiečius, žadėjo jiems už tai žemę ir laisvę, bet šie didžiausioje daugumoje liko pasyvūs.

Iš pradžių sukilimas sekėsi. Už sukilimą pasisakė ir pats karalius. Sukilėliai nuo Varšuvos prūsų kariuomenę nuvijo. Bet jėgos buvo per mažos, ir rusai su prūsais nugalėjo Kosciuškos kariuomenę prie Ščekočino, prūsai paėmė Krokuvą, rusai, Suvorovo vadovaujami, laimėjo prie Brzešč /prie Būgo/ ir prie Macejovičių, kur sužeistą Kosciušką paėmė ir neįlaisvę. Jis, krisdamas nuo žirgo, sušuko: "Finis Poloniae!". Netrukus, 1794.XI.4 rusai šturmu paėmė Varšuvos priemiestį Pragę, išžudydami daug gyventojų, o po 5 dienų Suvorovas išvygiavo į pačią Varšuvą. Rusai, prūsai ir austrai okupavo visą Lietuvą ir Lenkiją. Staniclovas Augustas Poniatovskis buvo priverstas atsisakyti nuo sosto. Jam paskyrė gyventi Gardine, o po Katarinos mirties /1796/ perkėlė į Petrapilį, kur 1798 m. jis mirė. 1797 m. paleistas į laisvę T.Kosciuška išvyko į Šveicariją ir ten po kiek laiko taip pat mirė. Jo kūnas buvo parvežtas į Krokuvą ir jam supilta kaulva. Daug veikėjų pakliuvo į kalėjimus arba išbėgo į užsienius kaip emigrantai. Juos Katarinos įpėdinis caras Povilas I amnestavo.

Okupantai rusai, prūsai ir austrai 1795.I.24 d. sutartimi galutinai pasidalino visas Respublikos žemes taikos, meilės ir savo valdinių gerovės motyvais: Prūsija gavo Mozūriją su Varšuva, sritis į šiaurę nuo Būgo, Lietuvos Suvalkiją ir truputį Krokuvos srities /55.000 kv.klm./, Austrija - Vakarų Galičiją ir Krokuvą /Maž. Lenkiją - 45.000 kv.klm./, o Rusija - Kuršą, Lietuvą ir likusias sritis į pietus /viso 119.000 kv.klm./, Lietuvą /nuo 1815 m. ir Suvalkiją/ pavadinta Šiaurės Vakarų Kraštu, ilgam liko rusų valdžioje.

Taip galutinai prieš 150 metų žlugo didelė Lietuvos ir Lenkijos valstybė Respublika, iš vidaus suėsta netvarkos ir pribaigta stiprių susitarusių kaimynų.

Visas šio numerio iliustracijas atliko ir jas į matricas pervedė -
dail. Algirdas Mečys Šimkūnas

T U R I N Y S

1. P.Babickas - EILERAŠČIAI	2
2. O ŽEMĖJE RAMYBĖ GEROS VALIOS ŽMONĖMS.	5
3. J.Kruminas - STEBUKLO NAKTĮ	7
4. KALEDŲ LEGENDA	9
5. J.Palionis - EILERAŠČIAI	13
6. N.Mazalaitė - KŪCIŲ VAKARIENĖ	15
7. A.Gedainis - PASAKA	19
8. B.Gražulis - ŠIRDIS EMIGRACIJOJ	21
9. N.Gobuvaitė - EILERAŠČIAI	27
10. F.Neveravičius - REGISTRACIJA	29
11. IŠ PASAULINĖS POEZIJOS	35
12. M.Norgėla - NUOLAUŽOS	37
13. F.Busoni - PRISIMINIMAI APIE DIDŽIUO- SIUS MUZIKUS	41
14. Dr.V.Manelis - PASTABOS APIE ŽEMĖS ŪKIŲ DYDĮ	45
15. Mirė MIKAS BANAITIS	50
16. P.Štuopis - LIETUVOS IR LENKIJOS VALS- TYBĖS ŽLUGIMAS 1795	51

C O N T E N T S

1. POEMS, by P.Babickas	2
2. AND PEACE ON EARTH TO ALL BEING OF GOOD WILL	5
3. THE NIGHT OF WONDER, by J.Kruminas	7
4. CHRISTMAS LEGEND	9
5. POEMS, by J.Palionis	13
6. THE HOLY EVENING, by Nelė Mazalaitė	15
7. A TALE, by A.Gedainis	19
8. THE HEARTS OF EMIGRANTS, by B.Gražulis	21
9. POEMS, by N.Gobuvaitė	27
10. REGISTRATION, a Novel by F.Neveravičius	29
11. FROM THE PERSIAN WORLD, Poems	35
12. TIT-BITS, by M.Norgėla	37
13. REMEMBRANCES OF A GREAT MUSICIANS, by Feru- ccio Busoni	41
14. NOTES ON THE SIZE OF FARMS, by Dr.V.Manelis.	45
15. THE DEATH OF M.BANAITIS.....	50
16. THE DOWN-GOING OF LITHUANIA AND POLAND IN 1795, by Povilas Štuopis	51

Leidžia
Spaudos Dar-
buotojų Sam-
būris
B A L T I J A

03860
1945-5